

Kjønn, identitet og seksualitet i kvantitative spørreundersøkelser

Veileder for spørsmål om seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika

TALL

SOM FORTELLER

NOTATER / DOCUMENTS

2021/28

Håvard Bergesen Dalen, Frode Berglund, og Magnar Lillegård

I serien Notater publiseres dokumentasjon, metodebeskrivelser, modellbeskrivelser og standarder.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 8. september 2021

ISBN 978-82-587-1369-9 (elektronisk)
ISSN 2535-7271 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet, fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Denne publikasjonen er sluttproduktet av et prosjekt hvor Statistisk sentralbyrå (SSB) har utredet beste mulig praksis ved inkludering av spørsmål om seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika i kvantitative undersøkelser. Prosjektet ble gjennomført på oppdrag av fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). I SSB har Håvard Bergesen Dalen ved seksjon for levekårsstatistikk ledet prosjektet. Magnar Lillegård og Frode Berglund ved seksjon for metoder har deltatt i prosjektgruppen, samlet inn data og skrevet utvalgte kapitler i veilederen. Underveis i prosjektet har det vært avholdt møter mellom representanter fra SSB og Bufdir.

Statistisk sentralbyrå, 23.8.2021

Ann-Kristin Brændvang

Sammendrag

Dette prosjektet sammenfatter, systematiserer og drøfter relevante teoretiske, metodiske og empiriske bidrag som belyser best mulig praksis for undersøkelser med spørsmål om kjønnsidentitet, seksuell orientering og seksuell tiltrekning. Prosjektet har fire deler: (1) Litteraturgjennomgang av tidligere studier og prosjekter om innsamlingsmetoder og resultater om kjønn og seksualitet; (2) en gjennomgang og drøfting av valg av undersøkelsesmetode, hvor det særlig fokuseres på sammensetning av utvalg og justering av eventuelle utvalgs-skjevheter; (3) analyser av data fra SSB om kjønn og seksualitet fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020; (4) Fokusgruppeintervjuer og ekspertevaluering for å finne egnede spørsmål om kjønn og seksualitet.

Litteraturgjennomgangen viser at spørsmål om kjønnsidentitet og seksuell orientering har blitt mer utbredt i de senere år, og da særlig innen studier av helse. Spørsmål om kjønn har lenge vært standard i spørreskjemaer; men det har blitt mer vanlig å åpne opp for et mangfold av kjønnsidentiteter og -uttrykk utover mann/kvinne. I nyere tid blir det derfor gjerne supplert med flere kategorier.

Valg av undersøkelsesmetode avhenger av om man ønsker en kvantitativ eller kvalitativ undersøkelse. Kvantitative undersøkelser som retter seg direkte mot lhbtqi-gruppen kan være vanskelige å gjennomføre. De mest brukte metodene for utvalgsundersøkelser egner seg dårlig for denne gruppen, og det er vanlig at man benytter ulike typer nettverksutvalg, ev. med en screening/masseundersøkelse i forkant. Kvalitative undersøkelser er enklere å gjennomføre, men gir ikke den samme muligheten for generalisering.

Analysene av spørsmål fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020, som er en større kvantitativ undersøkelse, viste at:

- I. Hvordan folk svarer på spørsmål om kjønn og seksualitet varierer mellom ulike grupper i befolkningen.
- II. For de aller fleste, men ikke alle, er det samsvar mellom registerkjønn og kjønnsidentitet.
- III. For å oppnå pålitelige data kreves det relativt store utvalg, eventuelt kan man slå sammen flere årganger av samme undersøkelse.

Fokusgruppeintervjuene ble gjennomført med deltagere fra lhbtqi-organisasjoner, men også skeive privatpersoner som ikke representerer organisasjoner. Samtalene viste at spørsmål om seksuell orientering, kjønnsidentitet og -uttrykk ikke ble ansett som sensitive, og ga bud om hvordan spørsmålene kan utformes med hensyn til begreper og kategorisering. Deltagerne satte pris på at det har blitt mer vanlig å åpne opp for flere enn to kjønn i spørreskjema.

Basert på litteraturgjennomgangen og det empiriske materialet, anbefales det at spørsmål om kjønn og kjønnsidentitet inneholder flere svaralternativer enn mann og kvinne, og det bør inngå oppfølgingsspørsmål hvor respondenten kan gi en detaljert beskrivelse av sin kjønnsidentitet. For seksuell orientering anbefales det at man inkluderer flere svaralternativer enn hva som per i dag er vanlig praksis. Det bør inngå et svaralternativ med oppfølgingsspørsmål, hvor respondenten kan gi en detaljert beskrivelse av sin seksuelle orientering. Seksuell tiltrekning har generelt sett noe mindre relevans enn de øvrige spørsmålene. Det anbefales en revidert variant av spørsmålet fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020, hvor det legges til svaralternativer som dekker panfili og aseksualitet.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Innhold	5
1. Hvorfor en veileder for lhbtq-tematikk i spørreundersøkelser?	6
1.1. Innledning	6
1.2. Disposisjon.....	7
1.3. Målgruppe	8
1.4. Begrepsavklaringer	8
1.5. utfordringer med spørsmål om kjønn og seksualitet.....	10
2. Litteraturgjennomgang	12
2.1. Utredning og inkludering av lhbtq-tematikk i SSBs statistikker.....	12
2.2. Erfaringer med lhbtq-statistikk utenfor Norge	15
3. Undersøkellesmetode	17
3.1. Populasjonen	17
3.2. Når det finnes et register.....	17
3.3. Når det ikke finnes et register	18
3.4. Kvalitative undersøkelser.....	19
4. Analyse av resultater fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020	20
4.1. Kjønnsideidentitet	20
4.2. Seksuell tiltrekning	23
4.3. Seksuell orientering.....	24
4.4 Forholdet mellom seksuell orientering, seksuell tiltrekning og kjønnsideidentitet.....	27
4.5 Utvalgsstørrelser og feilmarginer.....	29
5. Fokusgrupper, ekspertevaluering og brukertesting	33
5.1. Fokusgrupper.....	33
6. Konkluderende anbefalinger	39
6.1. Tradisjonell tilnærming	39
6.2. Kjønnsideidentitet	39
6.3. Seksuell orientering og tiltrekning	41
Referanser	43
Vedlegg A: Kjønnsideidentitet	46
Vedlegg B: Seksuell tiltrekning	48
Vedlegg C: Seksuell orientering	51

1. Hvorfor en veileder for lhbtq-tematikk i spørreundersøkelser?

1.1. Innledning

Personer som tilhører minoriteter i spørsmål om kjønn og seksualitet kan oppleve ulike utfordringer knyttet til økonomisk status, helse og livskvalitet. Kvantitative undersøkelser kan bidra til å avdekke denne typen utfordringer, men dette krever at det finnes prosedyrer som sikrer at man samler inn pålitelige data som identifiserer hvem som opplever disse utfordringene og hva de spesifikke utfordringene består av.

Den siste tiden har det vært en økt bevissthet om spørsmål om kjønn og seksualitet, men det har vært lite oppmerksomhet rundt hvordan man måler dette i spørreundersøkelser. Et eksempel er spørsmål om kjønn og kjønnsidentitet, hvor det fortsatt er slik at de aller fleste spørreundersøkelser benytter seg av et enkelt dikotomt mål med to svaralternativer: mann og kvinne. Denne typen spørsmålsformulering er åpenbart problematisk. For å illustrere kan vi sammenlikne med hvordan det er vanlig å samle inn data om personers alder: Det er få som vil argumentere for at alder er best målt ved å spørre personer om de er ung eller gammel. Når det gjelder kjønn, derimot, er den gjeldende praksisen enten å innhente data fra Folkeregisteret (som bare opererer med et skille mellom personer som enten mann og kvinne) eller å spørre om man regner seg som mann eller kvinne.

SSB har tidligere utredet hvordan man kan stille bedre spørsmål om kjønn og seksualitet. I 2009 publiserte Statistisk sentralbyrå (SSB) en utredning om inkludering av spørsmål knyttet til lhbtq-tematikk i SSBs Levekårsundersøkelse (Gulløy, Haraldsen & Normann, 2009). Det ble fokusert på hvordan man bør stille surveysspørsmål som utforsket kjønn- og seksualitetsmangfold, særlig spørsmål om seksuell orientering. Rapporten ble produsert som respons på at spørsmål om tematikken var lite dekket i SSBs statistikker. Det ble lagt vekt på at man visste lite om hvordan man bør stille spørsmål om kjønn og seksualitet, og at sammenhengen mellom denne tematikken og levekårsforhold som fysisk og psykisk helse, sosial kontakt, arbeidsmiljø, boforhold, diskriminering, vold og trusler, frem til da ikke hadde blitt tilstrekkelig kartlagt og belyst.

Siden den gang har mye endret seg, og det er av flere grunner behov for å på nytt løfte frem og svare på problemstillinger knyttet til inkludering av spørsmål om kjønn og seksualitet i kvantitative spørreundersøkelser. For det første har det i statistikkssammenheng, som vist over, tradisjonelt blitt benyttet få svarkategorier til spørsmål om kjønn og seksualitet. Dette kan ha ført til at mangfold blant respondentene ikke har blitt fanget opp, og at funn i undersøkelser har blitt feil, upresise eller mistolket. Et annet problem er personer som ikke kjenner seg igjen eller kan relatere seg til de fremsatte svaralternativene. Når det gjelder spørsmål om kjønn og seksualitet, bør alle respondenter få mulighet til å definere seg selv og ikke føle seg fremmedgjort. På grunn av dette er bruken av spørsmål som ikke er uttømmende for alle potensielle svar fra respondenter, et etisk problem.

For det andre har temafeltet utviklet seg, og rommer i dag mer enn det gjorde i 2009. I utredningen fra 2009 ble det fokusert mest på *seksuell orientering*, men det er også interessant å studere hvordan man spør om relaterte aspekter i spørreundersøkelser, for eksempel personers *kjønnsidentitet* (se Avsnitt 1.4 for begrepsavklaringer). Som et ledd i å utvikle og forbedre statistikkproduksjonen inkluderte SSBs undersøkelse om livskvalitet fra 2020 spørsmål om både kjønnsidentitet, seksuell orientering og -tiltrekning (Støren, Rønning & Gram,

2020). Disse spørsmålene har ikke blitt tilstrekkelig analysert med tanke på metodologisk kvalitet eller hvordan respondentene som deltok i Livskvalitetsundersøkelsen 2020 svarte på spørsmålene. Det er derfor nødvendig å se nærmere på hvordan disse spørsmålene er stilt og hvordan personer med ulike kjennetegn svarte på spørsmålene.

For det tredje har rådende surveymetodikk utviklet seg. Statistisk Sentralbyrå benytter seg i stadig større grad av webundersøkelser for å samle inn data. Dette er kostnadseffektivt, noe som gjør at man kan øke utvalgsstørrelser. Dette kan gjøre det lettere å samle inn data på mindre grupper i befolkningen, inkludert personer som tilhører kjønns- og seksualitetsminoriteter. Til tross for dette har det både i Norge og internasjonalt vært få som har sett nærmere på hvordan man metodologisk bør gå frem når man skal utvikle og stille spørsmål om lhbtqi-tematikk i kvantitative spørreundersøkelser.

Samlet sett viser disse forholdene at det er et behov for å utrede lhbtqi-tematikken på ny for å bidra til god praksis om statistikkproduksjon i undersøkelser som inkluderer lhbtqi-tematikk.

1.2. Disposisjon

Utredningen i denne veilederen er delt inn i seks kapitler som svarer til det overordnede formålet med veilederen: Å vise til best mulig praksis for utforming av spørreundersøkelser som inkluderer tematikk om seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika.

I kapittel 1 gis det først en redegjørelse og begrepsavklaring av lhbtqi-begrepet. Deretter diskuteres utfordringer med å inkludere lhbtqi-tematikk i spørreundersøkelser, før kapitlet rundes av med en gjennomgang av arbeidet som er gjort i utarbeidelsen av veilederen.

Kapittel 2 består av en litteraturgjennomgang for å se på hvordan lhbtqi-tematikk har vært inkludert i eksisterende spørreundersøkelser. Litteraturgjennomgangen belyser hvordan man kan samle inn data om små grupper på lhbtqi-feltet, samt studier som drøfter beste mulig praksis. Gjennomgangen er ikke uttømmende for feltet, men inkluderer studier som anses som mest relevante for denne veilederen.

Det tredje kapitlet gir en metodisk redegjørelse av hvilken undersøkelsesmetode som bør velges basert på vurderinger av målpopulasjon, tilgang på register og om man bør anvende en kvantitativ eller kvalitativ tilnærming til datainnsamling.

Våren 2021 ble det gjennomført analyser av spørsmål om kjønnsidentitet, seksuell orientering og tiltrekning fra SSBs Livskvalitetsundersøkelse 2020. Dette er presentert i Kapittel 4. Først gis det en deskriptiv beskrivelse av resultatene for kjønnsidentitet, seksuell tiltrekning og seksuell orientering. Resultater for undergrupper i befolkningen er inkludert i vedlegg. Deretter gjøres det en analyse av grad av samsvar mellom oppgitt kjønnsidentitet med kjønn slik det er registrert i Folkeregisteret (samsvarsanalyse). Kapitlet rundes av med beskrivelse av hva som menes med feilmarginer og hvilke utvalgsstørrelser som er nødvendig for å sikre pålitelige tall om kjønnsidentitet, seksuell tiltrekning og seksuell orientering.

På bakgrunn av eksisterende litteratur (kapittel 2), kunnskap om undersøkelsesmetodikk (kapittel 3) og empiri basert på eksisterende spørsmålsformuleringer- og svarkategorier (kapittel 4) er hovedformålet med denne veilederen å innhente ny informasjon om spørsmål om seksuell orientering,

kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Et viktig ledd i denne prosessen har vært gjennomføringen av en rekke fokusgruppeintervjuer som fant sted våren 2021, som det redegjøres for i Kapittel 5. Først ble det gjennomført et fokusgruppeintervju med personer fra organisasjoner som arbeider med lhbtqi-personers rettigheter, og to fokusgruppeintervjuer med personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Hovedformålet med gruppefokusintervjuene var å utforske hvordan man bør utvikle og stille spørsmål i produksjon av nye spørreundersøkelser. Basert på intervjuene og eksisterende litteratur, gis det en ekspertevaluering og anbefaling av hvordan man bør stille spørsmål om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Dette presenteres i det sjette og siste kapittelet.

1.3. Målgruppe

Målgruppen til denne veilederen er alle som skal gjennomføre undersøkelser hvor spørsmål om kjønn og seksualitet er inkludert som bakgrunnsvariabler eller som hovedfokus, og hvor hele eller deler av utvalget består av personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Veilederens målgruppe inkluderer dermed både store nasjonale undersøkelser, men også mindre undersøkelser (for eksempel medarbeiderundersøkelser e.l.) i regi av eksempelvis offentlige myndigheter, organisasjoner og arbeidsgivere.

1.4. Begrepsavklaringer

Kjønnsidentitet, seksuell orientering, seksuell tiltrekning og kjønnsuttrykk

Når man utvikler en metodeveileder om kjønn- og seksualitetsmangfold er det nødvendig å beskrive de ulike dimensjonene tematikken rommer, og skillelinjene mellom disse dimensjonene. Vi har lagt vekt på å beskrive de sidene ved tematikken som i dag er eller har vært inkludert i SSBs statistikker eller som anses som mest relevant å utvikle til spørsmål som kan eller bør inngå i fremtidige spørreundersøkelser.

Den første dimensjonen er *kjønnsidentitet*, som kan forstås som folks selvdefinerte forståelse av sitt eget kjønn innenfor kulturelle definisjoner av kjønn, altså om man oppfatter seg selv som kvinne, mann eller noe annet (Gidengil & Stolle, 2021). Kjønnsidentitet kan sammenfalle med ens tildelte kjønn ved fødsel, men ikke alltid: For mange transpersoner og andre som ikke regner seg som cispersoner, vil det ofte ikke være samsvar mellom kjønnsidentitet og tildelt kjønn ved fødsel. Ens kjønnsidentitet kan også være skiftende i løpet av livsløpet.

Seksuell orientering. Seksuell orientering kan forstås som sosialt konstruerte etiketter knyttet til hvordan en selv definerer (og beskriver) seg selv i forhold til hvilke(t) kjønn en orienterer sin seksualitet mot. I denne veilederen legger vi til grunn en forståelse av seksuell orientering som kan dreie seg om intime relasjoner av både en seksuell og/eller romantisk karakter. Disse relasjonene kan realiseres gjennom atferd eller være en ønsket disposisjon man ikke nødvendigvis søker å realisere i praksis. Seksuell orientering refererer dermed her til ens disposisjon mot seksuelle og/eller romantiske relasjoner med andre mennesker (med et gitt kjønn), og ens opplevelse av seg selv som homofil, lesbisk, heterofil, bifil, skeiv, eller noe annet.

Seksuell tiltrekning: I denne veilederen analyseres resultater knyttet til spørsmål om seksuell tiltrekning fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Av denne grunn er forståelsen av begrepet avledet fra hvordan det ble definert og operasjonalisert i denne undersøkelsen. I Livskvalitetsundersøkelsen 2020 ble det lagt til grunn en

forståelse av seksuell tiltrekning som hvilket kjønn man er tiltrukket av, med svaralternativene *menn, kvinner, alle kjønn, annet, ingen og vet ikke*.

Kjønnsuttrykk. Kjønnsuttrykk er et begrep som reflekterer hvordan kjønn kommer til uttrykk gjennom adferd, klesstil, etc. Å utforske og forstå hvem man selv er og hvordan man ønsker å kommunisere dette gjennom ulike kjønnsuttrykk, er for mange viktig for identitet, livskvalitet og forhold til andre mennesker (Benson et al., 2007). Vanligvis sammenfaller ens kjønnsuttrykk med ens kjønnsidentitet, men ikke alltid. Kjønnsuttrykk er atskilt og uavhengig både fra kjønnsidentitet, seksuell orientering og kjønn tildelt ved fødselen.

Lhbtqi

I tillegg til spørsmålstematikkene over vil spørreundersøkelser som inkluderer spørsmål som utforsker kjønn- og seksualitetsmangfold ofte bestå av respondenter med ulike kjennetegn som man finner igjen i lhbtqi-begrepet. Lhbtqi er et vidt begrep, som kan relateres både til kjønnsidentitet, seksuell orientering, seksuell tiltrekning, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. Bokstavene i lhbtqi-begrepet viser til:

L – Lesbisk: betegner kvinner som tiltrekkes av og/eller forelsker seg i personer av samme kjønn, altså kvinner. I tillegg er lesbisk noe man identifiserer seg selv som. Det vil si at en kan være tiltrukket av/og eller forelsket i en annen kvinne uten å regne seg som lesbisk.

H - Homofil: betegner menn som tiltrekkes av og/eller forelsker seg i personer av samme kjønn. Begrepet omfatter flere kjønns kategorier, men brukes oftest om menn. I tillegg er homofil noe man identifiserer seg selv som. Det vil si at en kan være tiltrukket av/og eller forelsket i en annen mann uten å regne seg som homofil.

B – Bifil: betegner en person som tiltrekkes av og/eller forelsker seg i mennesker uavhengig av hvilket kjønn den andre har. Alle bifile er ikke nødvendigvis like interesserte i alle kjønn, og følelsene av tiltrekning kan også variere og være skiftende over tid slik at man periodevis er mer tiltrukket av noen kjønn enn andre. Bifil er noe man identifiserer seg selv som. Det vil si at en kan være tiltrukket av/og eller forelsket uavhengig av kjønn uten å regne seg som bifil.

T – Transperson: Et paraplybegrep som omfatter personer med en kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk som bryter med det samfunnet forventer av dem på grunnlag av kjønn de fikk tildelt ved fødsel. Noen transpersoner er kvinner eller menn, andre hverken menn eller kvinner og noen kategoriserer ikke sin kjønnsidentitet. Trans handler om kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, ikke om seksualitet. Transpersoner kan være lesbisk, heterofil, bifil, homofil eller noe annet. Noen transpersoner har behov for behandling for å modifisere kroppen sin slik at den stemmer overens med deres identitet.

I – Interkjønn/personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling: Paraplybegrep som viser til kroppslig mangfold blant personer født med atypiske kjønnskarakteristika. Utviklingen av kroppen er kompleks og avhenger av mange faktorer, noe som medfører kroppslig mangfold i befolkningen.

Kjønnskarakteristikaene blant interkjønnpersoner/personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling utgjør en samling av kromosomer, hormoner, kjønnskjerter, og/eller genitalier som bryter med en binær (todelt/dikotom) forståelse av menneskekroppen som enten kvinnelig eller mannlig.

Q – Queer: Samlebetegnelse for lhbtqi-personer, og for personer som ikke ønsker å bli plassert i en bestemt kategori basert på hvilken kjønnsidentitet, seksuell orientering, eller kjønnsuttrykk de har. I Norge brukes ofte ordet *skeiv* som synonym til queer.

I tillegg til benevnelser fra lhbtqi-begrepet vil det ofte være relevant å beskrive deler av utvalget med nært beslektede benevnelser. Disse benevnelser inkluderer:

Cis – betegner personer som identifiserer seg med det biologiske kjønn de ble tildelt ved fødsel. For eksempel er en ciskvinne en person som ble tildelt kjønn som kvinne ved fødsel og som identifiserer seg som kvinne, og en cismann ble tildelt kjønn som mann ved fødsel og som identifiserer seg som mann.

Heterofil – betegner personer som tiltrekkes av og/eller forelsker seg i personer med et annet kjønn. Heterofil er den mest utbredte seksuelle orienteringen. Både cispersoner og transpersoner kan være heterofile.

1.5. utfordringer med spørsmål om kjønn og seksualitet

Kvantitative spørreundersøkelser hvor kjønn og seksualitet er et tema bør kunne gi et anslag på hvor mange personer som (på en eller annen måte) tilhører minoritets- og majoritetskategorier i spørsmål om kjønn og/eller seksualitet, og bør bidra til en bedre forståelse av disse personene. Dette krever robuste og sammenliknbare data, men i prosessen med å produsere disse dataene står man ovenfor en rekke metodologiske utfordringer.

En første utfordring er utvalgsstørrelsen. Personer som er minoriteter i spørsmål om kjønn og seksualitet utgjør en relativ liten gruppe av befolkningen. Å sikre pålitelige data om små grupper som denne er en utfordring siden man ofte trenger store utvalg, noe som kan være svært kostnadskrevende. Men selv uten økonomiske restriksjoner vil det være uklart om det empiriske utvalget vil være i stand til å reflektere målgruppen i populasjonen. Det kan være at en del respondenter ikke er komfortable med å svare på spørsmål om kjønn og seksualitet. Spørsmålene kan altså bli oppfattet som sensitive av respondentene som skal svare, og det kan derfor være informasjon de ikke ønsker å dele. Det er velkjent at en konsekvens av å stille spørsmål om sensitive tema i spørreundersøkelser er at respondentene ikke svarer oppriktig eller ikke svarer i det hele tatt. Hvis man for eksempel forsøker å kartlegge kjønns- og seksualitetsmangfold, kan man oppleve at respondenter som ikke regner seg som å tilhøre majoriteten tilpasser svarene sine eller unngår å svare, slik at man får underrapportering. Tydelig informasjon om at svar behandles konfidensielt er viktig i alle kvantitative spørreundersøkelser, men kanskje særlig i undersøkelser som inneholder sensitive tema, uavhengig av om spørreundersøkelsen gjennomføres på web, som telefonintervju eller på en annen måte.

Man kan også støte på utfordringer dersom spørsmålene man stiller i undersøkelsen er vanskelig å forstå og/eller om svarkategorier ikke er treffende eller uttømmende for meningsfangfoldet blant utvalget som skal svare. Hvis spørsmål er fremstilt på en måte som gjør at respondenter misforstår, ikke oppfatter hva de blir spurt om, eller ikke kjenner seg igjen i de fremsatte svaralternativene, kan respondenten velge å avbryte gjennomføringen av undersøkelsen eller svare på noe annet enn de blir spurt om. Dette kan føre til underrapportering, utvalgsskjjevheter og upålitelige data. Til forskjell fra usikkerhet knyttet til statistisk tilfældigheter, er dette forhold hvor usikkerheten ikke kan beregnes, noe som gjør at det kan stilles spørsmål ved om undersøkelsen er representativ.

En annen vanlig utfordring er prosessen med å måle prevalens i befolkningen, altså hvor stor andel av befolkningen som følger majoritetens normer for kjønn og seksualitet. Siden man ofte sammenlikner resultater av ulike undersøkelser som er blitt samlet inn på ulike tidspunkt og som kan ha brukt ulike metoder for å samle inn data, er måling av prevalens en oppgave som er tjent med en veileder som peker på best mulig praksis.

Dette er kjente utfordringer, og et hovedformål med denne veilederen er å svare på hvordan man kan designe og gjennomføre spørreundersøkelser som i størst mulig grad reduserer negative konsekvenser av denne typen utfordringer.

2. Litteraturgjennomgang

Internasjonale og nasjonale statistikkprodusenter- og formidlere legger føringer på gjeldende praksis for hvordan det jobbes med spørsmål om kjønn og seksualitet i statistikksammenheng. Formålet med dette kapittelet er å gjennomgå bidragene på dette feltet fra de mest sentrale statistikkleverandørene. Vi har spesielt fokusert på delene av tematikken som er mest relevant for denne veilederen: kjønnsidentitet, seksuell orientering, og seksuell tiltrekning.

Kapittelet er delt inn i to deler. Først fokuseres det på nasjonale forhold, hvor det gis en historisk gjennomgang av SSBs håndtering av kjønnsidentitet, seksuell orientering og -tiltrekning, som resulterte i at spørsmål om disse teamene til slutt ble inkludert i Livskvalitetsundersøkelsen 2020. I andre del presenteres det en gjennomgang av erfaringer med utarbeidelse av lhbtqi-statistikk i internasjonal sammenheng, med utgangspunkt i den bredt anlagte *International Handbook on the Demography of Sexuality* (Baumle, 2013).

2.1. Utredning og inkludering av lhbtqi-tematikk i SSBs statistikker

Per i dag er ikke spørsmål om kjønnsidentitet, seksuell orientering og seksuell tiltrekning standard i SSBs undersøkelser, men de er inkludert i SSBs Livskvalitetsundersøkelse. Innlemmingen av disse spørsmålene er ikke tilfeldig, men et resultat av en lengre utredningsprosess som startet i 2008.

Utredningen i 2008

Høsten 2008 ble det igangsatt et prøveprosjekt om inkludering av spørsmål om seksuell orientering og seksuell tiltrekning i SSBs levekårsundersøkelse om helse, omsorg og sosial kontakt (Gulløy, Haraldsen & Normann, 2009; Gulløy & Normann, 2010). Hvordan man skulle håndtere transpersoner i statistikksammenheng var også et relativt sentralt tema fordi disse personene ble ansett å være vanskelig å plassere innenfor heteronormative kjønnsnormer (som på denne tiden var førende i forbindelse med utarbeidelse av statistikk).

Prosjektet var finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet. Det ble gjennomført en grundig utredning der levekårsrelevansen og utfordringer knyttet til sensitiviteten ved denne typen spørsmål ble vurdert. Utredningen resulterte i evalueringsrapporten «Seksuell identitet og levekår» (Normann og Gulløy, 2008).

Resultater fra kartleggingen fra 2008 (Normann og Gulløy, 2010) pekte i retning av at seksuell orientering og -tiltrekning kan være knyttet til levekårsforhold, og at inkludering av disse spørsmålene ikke hadde negativ innvirkning på undersøkelsen (særlig vurderte man betydningen for svarprosenten). Til tross for dette konkluderte man i utredningen med at man ikke anbefalte å inkludere disse spørsmålene som en fast del av levekårsundersøkelsene i SSB. Årsaken var de metodiske utfordringene knyttet til forholdet mellom spørsmålene og utvalgsstrukturen i levekårsundersøkelsen. Antallet observasjoner i grupper med ikke-heterofil orientering var svært liten, og bare i få tilfeller var det grunnlag for statistisk sikre slutninger. Om lag 2 prosent av utvalget svarte at de hadde en ikke-heteroseksuell orientering (dvs. at de identifiserte seg som lesbisk, homofil, biseksuell eller usikker). Totalutvalget var på ca. 6 200 personer og undersøkelsen hadde en svarprosent på 67 prosent. Dette var et forventet og godt resultat i 2008.

Ny utredning i 2017

I 2017 ble saken på nytt løftet opp av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) som da henvendte seg til SSB med spørsmål om muligheter for å stille

spørsmål om seksuell orientering og kjønnsidentitet i SSBs Levekårsundersøkelse. SSB iverksatte en ny utredning, hvor det ble lagt vekt på at siden det var lite som tilsa at andelen personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet skulle gått opp siden forrige utredning i 2008, var det nødvendig å gjennomgå de praktiske og metodiske utfordringene på nytt hvis man skulle begynne å inkludere spørsmål med lhbtq-tematikk i levekårsundersøkelsen.

Det ble pekt på at den største praktiske utfordringen var at de nasjonale modulene i levekårsundersøkelsen fra og med 2011 ble slått sammen med en EU-forordnet del. I følge utredningen førte dette til at muligheten for å inkludere nye spørsmål i levekårsundersøkelsene til SSB var mindre til stede enn tidligere siden undersøkelsen nå ble lengre, og det var internasjonale krav til innhold i (deler av) undersøkelsen.

Det ble videre lagt vekt på at nye spørsmål ville medføre økt intervjulengde, og at dette vil øke kostnadene ved undersøkelsen og «byrden» for informantene. På dette tidspunktet var det også et økende frafall blant personer trukket til å delta i levekårsundersøkelsene, slik at det ble ansett som utfordrende å få inn nye temaer i undersøkelsene.

Når det gjaldt de metodiske utfordringene ved å inkludere spørsmål med lhbtq-tematikk, ble tre faktorer løftet frem. Den første var at andelen med ikke-heterofil seksuell orientering var lav, og at dette harmonerte dårlig med levekårsundersøkelsens utvalgsstruktur. I rapporten *Kartlegging av levekår blant lesbiske, homofile, bifile og transpersoner* (Andersen et al., 2016) forslås det at man kan aggregere data fra flere datainnsamlinger for å få representative utvalg av personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet. For levekårsundersøkelsen ble dette derimot sett på som vanskelig å gjennomføre. Levekårsundersøkelsen EU-SILC er en såkalt roterende panelundersøkelse der hvert delutvalg er med i fire år. I praksis vil det si at 75 prosent av utvalget i hver årgang også var med i undersøkelsen forrige år, mens 25 prosent av utvalget er nytt. Med andre ord, de samme personene er med i flere årganger. Dette fører til problemer med å slå sammen årganger ettersom man kun kan legge til fjerdedelen av utvalget som er nytt for hver årgang.

En annen metodisk utfordring det ble pekt på var at Levekårsundersøkelsen EU-SILC består av en hovedmodul som gjentas årlig og rullerende temaer som gjentas med en treårssyklus. Temaene i hovedmodulen omhandler i hovedsak bolig, økonomi, arbeid og noen få generelle spørsmål om helse. I utredningen ble det argumentert for at dette er viktige levekårskomponenter, men at det samtidig manglet sentrale dimensjoner for å måle lhbtq-personers levekår. For de rullerende temaene (organisasjonsaktivitet, politisk deltakelse, sosial kapital, idrett og friluftsliv og utsatthet og uro for lovbrudd), som ble antatt å antakeligvis være sentrale for denne gruppen, vil det være tre år mellom hver gang disse spørsmålene ble stilt. Man måtte derfor aggregert data for lhbtq-personer hvert 6. eller 12. år for disse tilleggsmodulene, og det ble ansett for å være for lang tid til.

Den siste metodiske utfordringen det ble lagt vekt på var at levekårsundersøkelsen EU-SILC ikke hadde stort nok utvalg til at man kunne se på levekårsforhold for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner hver for seg, fordi antallet observasjoner i hver gruppe ble antatt å være for lite til å lage pålitelig statistikk. I utredningen ble det argumentert at et større datamateriale ville kreve at man enten spurte alle respondenter om seksuell orientering (i stedet for et ikke-tilfeldig trukket delutvalg av respondenter, som var fremgangsmåten i 2008) eller å slå sammen de som svarte at de var lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner til en «ikke-heterofil gruppe». Det ble vist til de åpenbare utfordringene knyttet til dette fordi

Levekårsutfordringene ble antatt å variere for de ulike gruppene. Det ble også påpekt at det kan være ulik eksponering av sin seksuelle orientering i de ulike gruppene, at det kan være ulik grad av aksept i samfunnet, og de kan ha ulike utgangspunkt. I tillegg la man vekt på at mange med ikke-heterofil seksuell orientering eller -tiltrekning kanskje ikke ville definere seg som verken lesbisk, homofil, bifil eller som transperson – og at dette ville gjøre at man antakeligvis ville «miste» noen eller at de ville plassert seg i «feil» gruppe. Dette ville svekket påliteligheten i dataene fordi man da ikke ville målt det man hadde som hensikt å måle.

På bakgrunn av dette var konklusjonen i utredningen i 2017 at SSB ikke burde prioritere å inkludere spørsmål med lhbtqi-tematikk i de ordinære levekårsundersøkelsene. Det ble derimot argumentert for at det mest hensiktsmessige ville være å gjennomføre en mer tematisk innrettet undersøkelse rettet mot personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet, gjerne i tråd med levekårsundersøkelsene, der tematikken utforskes mer grundig.

Inkludering i Livskvalitetsundersøkelsen 2020

Året etter, i 2018, publiserte Helsedirektoratet en rapport med anbefalinger om måling av livskvalitet i Norge (Nes et al., 2018). Rapporten ble utarbeidet av personer fra Norsk Senter for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Folkehelseinstituttet (FHI), Universitetet i Oslo (UiO), Universitetet i Tromsø (UiT), Universitet i Bergen (UiB) og SSB. I rapporten anbefales det å inkludere spørsmål om seksuell orientering siden tidligere undersøkelser har indikert at det er en sammenheng mellom seksuell orientering og livskvalitet (Andersen & Malterud, 2013; Valfort, 2017).

Det ble tatt utgangspunkt i SSBs utredning og prøveprosjekt fra 2008 når man skulle utarbeide forslagene om hvilke spørsmål man skulle inkludere i Livskvalitetsundersøkelsen. I rapporten refereres det til resultatene fra 2008-utredningen, hvor det ble lagt vekt på at andelen som regnet seg som homofil, lesbisk eller bifil var så liten at det ville bli vanskelig å analysere levekårene til gruppen hvis spørsmålene ble inkludert i SSBs levekårsundersøkelse på grunn av for lite utvalg og fare for målefeil. I stedet ble det i rapporten anbefalt at man gjennomfører en ny undersøkelse om livskvalitet i befolkningen med et større utvalg. Det ble argumentert for at man burde samle inn data via web for å kunne finansiere et større utvalg enn hva man hadde i SSBs Levekårsundersøkelse (Levekårsundersøkelsen gjennomføres som telefonintervju). Dette ville gi store datasett slik at man kunne gjøre pålitelige analyser av gruppen. Webformatet ble også ansett som gunstig for å sikre at folk svarte presist og det ville minske sjansen for underrapportering.

Som følge av anbefalingene i Helsedirektoratets rapport av 2018 fikk SSB i 2019 i oppdrag fra Hdir å lage et webskjema med bakgrunn i anbefalingene.¹ I forbindelse med dette arbeidet ble spørsmålene om seksuell orientering gjennomgått og endret noe. I tillegg ble det lagt til et spørsmål om kjønnsidentitet. Endringen av spørsmålene og det nye spørsmålet om kjønnsidentitet ble utformet basert på metodetestingen gjort av SSB, og i dialog med forskerne bak anbefalingene, metodeavdelingen i SSB, og Bufdir.

Spørsmålene i Livskvalitetsundersøkelsen ble først stilt en i pilotundersøkelse som ble gjennomført i Hallingdal i 2019 (Støren & Todorovic, 2019), og så i de nasjonale Livskvalitetsundersøkelsene i 2020 (Støren, Rønning & Gram, 2020) og

¹ Programmeringen og metodetestingen av webskjemaet er omtalt i en teknisk dokumentasjonsrapport (Todorovic, Båshus & Støren, 2019)

2021. I denne rapporten er det resultater fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020 som analyseres (se kapittel 4).

2.2. Erfaringer med lhbtq-statistikk utenfor Norge

Spørsmål om seksuell orientering og kjønnsidentitet er ikke standard i dagens undersøkelser, men det blir spurt om dette i langt større omfang enn tidligere. Kvantitative spørsmål omkring seksualitet kan føres tilbake til Kinseyrapportene fra 1940- og 1950-tallet (Kinsey, Pomeroy & Martin, 1948; Kinsey et. al., 1953), men temaet ble mer vanlig først på 1980-tallet. Spørsmål om kjønnsidentitet kom først på banen på 2000-tallet (se Baumle (2013) for en gjennomgang). I dag er det ikke sjelden at spørsmål om kjønn inneholder en svarkategori for annet enn kvinner og menn. Det blir vanligvis ikke spurt etter ytterligere detaljer. Siden Statistisk sentralbyrå i de fleste undersøkelser fanger opp kjønn via registerdata, blir kjønn primært bare fanget opp og behandlet som er binært fenomen i SSBs statistikker.

I de senere år har flere store statistikkinstitusjoner utformet veiledere for hvordan fange opp seksuell orientering og kjønnsidentitet i kvantitative undersøkelser.

Verdensbanken har foreslått et sett av indikatorer som kan måle i hvilken grad lhbtq-populasjonen kan betraktes som en inkludert del av et samfunn (Badget & Sell, 2018). Graden av inkludering blir målt langs fem dimensjoner: Økonomisk velstand, personlig sikkerhet og utsatthet for vold, helse, utdanning og politisk og sivil deltakelse. lhbtq-populasjonen er på mange måter en minoritet, som har blitt, og blir, ekskludert fra en rekke fundamentale rettigheter. Dette skjer i de fleste land, om enn i varierende grad. Verdensbanken er ikke så klare på hvordan måle lhbtq, men dokumentet er viktig fordi det viser vei for å vise hvor inkludert lhbtq-populasjonen er i et land, og hvilke problemer de eventuelt møter.

EU-organet FRA (European Union Agency for Fundamental Rights) følger sporet til Verdensbanken, men presenterer et bredspekteret spørreskjema med spørsmål om kjønn og seksualitet, og områder for potensielle ulikheter mellom minoritets- og majoritetsgrupper. Tittelen på rapporten, 'A long way to go for LGBTI equality' (FRA, 2020) er beskrivende for den gjeldende situasjonen: det er et stykke igjen å gå før man kan snakke om likestilling, og det er spesielt viktig å få tall om det som i sammenheng med kjønn og seksualitet er minoritetsgruppene.

For å finne klare anbefalinger for hvordan mer konkret nærme seg spørsmål omkring kjønn og seksualitet i spørreskjemaer, er International Handbook on the Demography of Sexuality (Baumle, 2013) et godt utgangspunkt. Denne dekker feltet bredt, og det blir levert argumenter for både hvorfor og hvordan man bør stille spørsmål om dette. Alle dimensjoner for seksuell orientering blir dekket; identitet, adferd og tiltrekning (Durso og Gates, 2013). Et hovedsyn er at spørsmål om seksuell orientering bør stilles i langt flere undersøkelser enn det hittil har blitt gjort. Dette fordi det er viktig å kunne identifisere og tallfeste størrelse på minoritets- og majoritetsgrupper i kjønns- og seksualitetsspørsmål, og for å kunne vise til fakta om hvordan særlig minoritetsgruppene har det. Samtidig gjøres det klart at minoritetsgruppene utgjør små andeler i de fleste samfunn, noe som innebærer at det blir få observasjoner i utvalsundersøkelser av normal størrelse. Hvis en minoritetsgruppe for eksempel utgjør 5 prosent av en populasjon, blir dette selv med utvalg på 10 000 respondenter ikke mer enn 500 respondenter (i et tilfeldig trukket utvalg). Dette løfter frem et viktig poeng: for at spørsmål om seksuell orientering skal inkluderes i spørreundersøkelser må man se nøye vurdere utvalgsstørrelse- og sammensetning (mer om dette i Kapittel 4 og 5).

Boken trekker videre frem noen flere generelle anbefalinger: «Overall, it is recommended that researchers always pilot-test questions when they are being

used in new populations or are being asked in new settings, as questions may perform differently in different situations. It is also important that each wave of data collection in longitudinal surveys includes these same questions to better capture changes in sexual orientations over time. Finally, future modification to measurement approaches are often necessary, as over time the construct of sexual orientation, like the construct of race, is likely to evolve.” (Durso og Gates, 2013, s. 29).

Det svenske statistikkbyrået (SCB) har nylig publisert rapporten «Stödmaterial för att inkludera transpersoner i enkäter och undersökningar» (Björneskog & Persson, 2020). Rapporten, som er særlig relevant for norske forhold grunnet de samfunnsmessige likhetene mellom Norge og Sverige, inneholder anbefalinger for Sverige basert på kvalitative tester og litteraturgjennomganger. Dette er en av få rapporter vi har kommet over som utelukkende handler om kjønn; seksuell orientering- og tiltrekning er viet mindre oppmerksomhet. Rapporten tar for seg juridisk kjønn, kjønnsidentitet og transerfaringer, og påpeker at det er viktig hva det er man ønsker å måle før man starter å spørre. For eksempel, er det juridisk kjønn man ønsker å måle? Skal bare menn og kvinner være mulige svaralternativer (fordi det er de eneste juridiske kjønn som finnes i Sverige og Norge)? Ønsker man å måle kjønnsidentitet? I så fall anbefales det at man i det minste inkluderer en annen-kategori som svaralternativ, samtidig som det anbefales å gi respondentene mulighet til å gi mer detaljert informasjon.

Terminologien innen lhbtq-feltet er dynamisk og i stadig endring. I tillegg er det sannsynligvis slik at innslaget av sensitivitet og benevnelser varierer mellom generasjoner, og ulike regionale og sosiale kontekster. Det ble derfor ansett som nødvendig å ta utgangspunkt i anbefalingene vist til i denne litteraturgjennomgangen, og gjennomføre fokusgruppeintervjuer for å få mer informasjon om relevans og utforming av spørsmål om kjønn og seksualitet. Resultatene fra dette arbeidet presenteres i kapittel 4.

3. Undersøkellesmetode

Hvilken undersøkelsesmetode som skal brukes, vil i hovedsak avhenge av svaret på to følgende spørsmål: 1) Skal det være en *kvantitativ* eller *kvalitativ* undersøkelse? 2) Hvis undersøkelsen skal være kvantitativ, skal den da si noe om hele befolkningen, eller skal den bare si noe om lhbtqi-gruppen?

3.1. Populasjonen

Med kvantitativ undersøkelse menes at undersøkelsen begrenser seg til gitte spørsmål, og hvor formålet er å gjøre målinger / beregne estimater som skal si noe om hele populasjonen. I statistiske undersøkelser skiller vi gjerne mellom to typer populasjoner. Vi har *målpopulasjonen*, som er den delen av befolkningen vi ønsker å lage statistikk om; og så har vi *undersøkelsespopulasjonen*, som er de personene vi i praksis har mulighet til å skaffe informasjon om.² Generelt kan de to populasjonene være litt forskjellige, både ved at vi ved en feiltagelse får tak i informasjon om personer som ikke er i målpopulasjonen, dette kalles *overdekning*; og/eller ved at det finnes personer i målpopulasjonen som vi av en eller annen grunn ikke har mulighet til å skaffe informasjon om, dette kalles *underdekning*. Hvor stort problemet med over- og/eller underdekning er, vil for det første avhenge av om vi har tilgang på en liste over hvem som trolig befinner seg i målpopulasjonen. Deretter, hvis en slik liste, heretter kalt register, finnes, vil kvaliteten på registeret bestemme dekningsfeilen. Hvis et register ikke finnes, blir det mye vanskeligere å finne frem til målpopulasjonen, og vi må da regne med at dekningsfeilen blir stor. Det leder da frem til det andre spørsmålet: Hva eller hvem skal undersøkelsen si noe om?

3.2. Når det finnes et register

Hvis f.eks. hensikten med undersøkelsen er å finne ut hvor stor andel av den totale (voksne) befolkning som havner innenfor lhbtqi-benevnelsen vil befolkningen bli vår målpopulasjon. Ettersom vi har et register over befolkning, nemlig Folkeregisteret, vil dette bli vår undersøkelsespopulasjon. Folkeregisteret i Norge regnes for å være av svært god kvalitet, med gode oppdateringsrutiner. Problemer med over- og/eller underdekning må derfor antas å være svært lite.

Trekking av utvalg

Når det finnes et register å trekke utvalg fra, finnes det en rekke velprøvde og anerkjente statistiske metoder å velge blant, både for hvordan utvalget skal trekkes, og for hvordan resultatene skal analyseres og tolkes. For å ha best mulig kontroll på feilkilder – og dermed kunne anslå feilmargenene i den endelige statistikken – trekker vi først et såkalt *sannsynlighetsutvalg*. Et slikt utvalg kjennetegnes ved at det

- 1) trekkes fra en undersøkelsespopulasjon med *høy dekningsgrad*. Med det menes at så godt som alle enheter i målpopulasjonen skal ha en mulighet til å trekkes ut.
- 2) er en *kjent trekk sannsynlighet* for alle enheter i utvalget.
- 3) har en *høy responsandel*, dvs. at det er en stor andel som svarer på undersøkelsen.

For å sikre gode egenskaper ved utvalget, foretar vi vanligvis en såkalt *stratifisert trekking*. Det vil si at populasjonen først deles inn i ikke-overlappende grupper som vi kaller strata. Inndelingen gjøres etter egenskaper som er kjent for alle personer i populasjonen, som for eksempel kjønn, alder og bosted. Deretter trekkes det et sannsynlighetsutvalg innenfor hvert stratum. Denne trekkemetoden gjør at vi har

² En populasjon trenger ikke nødvendigvis å bestå av personer, men i denne beskrivelsen vil vi begrense oss til det.

kontroll på utvalgets representativitet med hensyn til de variablene vi bruker for å dele inn i strata. Hvis det i tillegg er slik at de variablene vi bruker for å lage strata, har sammenheng med det vi ønsker å måle / spørre om, vil vi også oppnå en viss representativitet til det vi er interessert i å finne ut. Det siste er selvsagt svært ønskelig, men ikke alltid så lett å oppnå og/eller kontrollere. Avsnitt 4.5 forteller mer om utvalgsstørrelser og feilmarginer når vi har et register eller en annen liste å trekke fra.

3.3. Når det ikke finnes et register

Hvis vi derimot kun ønsker å studere lhbtqi-gruppen, altså bare stille spørsmål som er direkte rettet mot denne gruppen, vil dette også bli vår målpopulasjon. En slik populasjon vil raskt havne under begrepet *hard-to-survey-populations* (Tourangeau, 2014). I det ligger at den har én eller flere egenskaper som gjør den vanskeligere å undersøke enn hva som er tilfelle for den generelle befolkningen: Populasjonen kan inneholde (for) få personer; populasjonen kan være «gjemt» – i den forstand at det ikke finnes noen komplett liste eller register over dem; personene i populasjonen kan være vanskelig å få kontakt med; og/eller de kan være lite villig til å svare på spørreundersøkelser. Her ser vi at lhbtqi-gruppen klart oppfyller de to første kravene. Dette gjør det problematisk å gjøre en undersøkelse med den metoden som er beskrevet i Avsnitt 3.2. Å løse det hele med å undersøke hele befolkningen, der det store flertallet av personer vi spør ikke er i målpopulasjonen, vil være uforholdsmessig ressurskrevende. Anta f.eks. at målpopulasjonen utgjør to prosent av befolkningen, og vi ønsker svar fra 200 personer i denne gruppen. Da vil vi trenge et utvalg på ca. 20 000 personer, gitt en responsandel på 50 prosent. Her må det nevnes at det er utviklet kvantitative metoder også for denne type målpopulasjoner. I teorien kan man til og med trekke et sannsynlighetsutvalg fra dem (Kalton, 2014); i praksis er det ikke så enkelt. Noen viktige elementer i slike metoder er beskrevet nedenfor.

Screening

I stedet for å gjøre en fullstendig undersøkelse i hele befolkningen, kan vi starte med å gjøre en såkalt *screening*. Dette er egentlig et begrep som brukes om forskjellige typer undersøkelser som gjøres på et stort antall individer for å finne et spesielt fenomen eller en sykdom, som oftest i kriminaltekniske og medisinske sammenhenger. Det kalles også for sikting eller masseundersøkelse. I vårt tilfelle vil en screening i praksis bestå av noen få og enkle spørsmål, og har som sin eneste hensikt å finne ut hvem som tilhører målpopulasjonen og hvem som ikke gjør det. Screeningen kan utføres ved å spørre et (stort) tilfeldig utvalg av befolkningen, men det er også mulig å overrepresentere deler av utvalget basert på ev. kunnskap om hvordan målpopulasjonen fordeler seg i befolkningen. Men igjen, fordi dette er informasjon som neppe finnes i noe register e.l., kan det siste bli vanskelig.

De som identifiserer seg som en del av målpopulasjonen, blir da et utvalg av denne, og med samme trekk sannsynlighet som de hadde i screening-utvalget. Deretter følges disse personene opp med mer detaljerte oppfølgingsspørsmål i andre del/trinn av undersøkelsen. La U være den populasjonen vi gjør screening blant, $U_1 \subset U$ er vår målpopulasjon, s vårt screening-utvalg og $s_1 \subset s$ de som identifiserer seg som en del av målpopulasjonen. Fordi vi vil ha noe frafall i enhver utvalgsundersøkelse, lar vi her for enkelthets skyld s og s_1 være våre responsutvalg. La oss si at vi på en eller annen måte har satt vektor v_j på vårt svarutvalg slik at $\sum_{j \in s} v_j = N$, antall personer i befolkningen. En enkel måte å estimere antall personer i målpopulasjonen på, er da ved

$$\hat{N}_1 = \sum_{j \in s} v_j y_j = \sum_{j \in s_1} v_j,$$

der $y_j = 1$ hvis person j identifiserer seg som en del av målpopulasjonen, og null ellers. Hvor godt dette estimatet blir, vil avhenge av hvor mye informasjon om målpopulasjonen vi kan ta hensyn til i vektingen.

Ved screening er det to hovedtyper av feil som kan oppstå: falske positive (personer som feilaktig påstår å være i målpopulasjonen) og falske negative (personer som feilaktig påstår å *ikke* være i målpopulasjonen). Falske positive gir oss litt mer arbeid fordi de må inkluderes i oppfølgingsrunden, men da vil det vanligvis oppdages at de ikke skal være med. Falske negative er et større problem, da det gir en underdekning som er vanskelig, kanskje umulig, å korrigere for.

Nettverksutvalg

En måte å effektivisere screeningen på, er ved å indirekte konstruere et utvalg ved hjelp av nettverksampling. De som er med i screeningen blir bedt om å identifisere personer som de antar er i målpopulasjonen. Dette skjer da via diverse sosiale nettverk (slekt, venner, osv.), derav navnet. Vi ender da opp med et utvalg som er en kombinasjon av tilfeldig (det opprinnelige utvalget) og ikke-tilfeldig (nettverket). Nettverksampling kompliserer beregningen av trekk sannsynligheter, og dermed også vektingen av utvalget. Her må det nevnes at det er utviklet teorier for hvordan man kan ha brukbar kontroll på trekk sannsynlighetene også for de personer som blir med i utvalget via nettverk. Men dette krever ganske sterke antagelser og/eller kunnskap om graden av koblinger mellom disse personene og befolkningen for øvrig. Bl.a. vil størrelsen på omgangskretsen (slekt, venner, osv.) ha betydning for sannsynligheten for å bli med i utvalget via noens nettverk, se Lavallée (2007, s. 13–22; 2014). Videre er det en forutsetning at personene som blir med via nettverk faktisk gir sin godkjennelse for å bli med i undersøkelsen. Her kan det oppstå etiske dilemmaer (hvis det er sensitive spørsmål) og fare for feilrapportering/målefeil.

Fordi et nettverksutvalg typisk ikke blir et sannsynlighetsutvalg, vil det være vanskelig å bruke dette til å se på forskjeller mellom ulike grupper, f.eks. sammenligning mellom den gruppen vi er interessert i og den øvrige befolkning.

3.4. Kvalitative undersøkelser

Som vi skjønner, kan det være krevende å lage gode, kvantitative undersøkelser som gir representative tall om de gruppene som er diskutert i denne veilederen. Det kan derfor være tilrådelig å gjennomføre kvalitative studier, slik som foreslått av bl.a. Lyberg et al. (2014) og Björneskog og Persson (2020). Målet med kvalitative studier er verken generalisering eller representativitet, men å avdekke ulike aspekter og mulige sammenhenger innenfor et felt. I kvalitative studier stilles andre krav til valg av deltakere enn i en kvantitativ, statistisk undersøkelse. I kvalitative undersøkelser kan man velge ut spesifikke grupper og konsentrere seg om deltakere herfra. Det gjør at det, blant annet, vil være enklere å få tak i deltagere fra små grupper som befinner seg i identifiserbare omgivelser. Kvalitative studier bidrar til å øke kunnskap om og forståelse av selve området, men kan også tjene som en verdifull mulighetsstudie for etterfølgende kvantitative studier.

4. Analyse av resultater fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020

I dette kapittelet analyseres resultatene om spørsmålene om kjønnsidentitet, seksuell orientering og seksuell tiltrekning fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Kapittelet starter med å se nærmere på hvordan utvalget svarte på spørsmålet om kjønnsidentitet, og grad av samsvar mellom kjønnsidentitet og registerkjønn. Deretter ses det på hvordan utvalget svarte på spørsmål om seksuell orientering og seksuell tiltrekning. I den tredje delen av kapittelet redegjøres det for hvordan man kan utlede informasjon og kvalitetssikre datapålitelighet ved å metodologisk studere forholdet mellom flere indikatorer, hvor det fokuseres på forholdet mellom seksuell orientering og seksuell tiltrekning. Kapittelet rundes av med en analyse av utvalgsstørrelser og feilmarginer, hvor det gis anbefalinger til hvor store utvalg man bør ha for å sikre pålitelige data.

4.1. Kjønnsidentitet

Som vi husker fra begrepsavklaringen i Kapittel 1.4 legges det i denne rapporten til grunn en forståelse av kjønnsidentitet som folks selvdefinerte forståelse av sitt eget kjønn innenfor kulturelle definisjoner av kjønn, med utgangspunkt i om man oppfatter seg selv som kvinne, som mann, eller noe annet. I operasjonaliseringen av kjønnsidentitet i Livskvalitetsundersøkelsen 2020 ble det lagt til grunn en tilsvarende forståelse av begrepet:

Hvilket kjønn identifiserer du deg som?

- Mann
- Kvinne
- Annet
- Vet ikke
- Vil ikke svare

Som det kommer frem av Tabell 4.1, er det flest som identifiserer seg som kvinne: 8 914 personer, noe som utgjorde 51,2 prosent av de som svarte på undersøkelsen. Det var 8 430, eller 48,4 prosent, som identifiserte seg som mann. Av de som svarte på undersøkelsen var det 99,6 prosent som identifiserte seg som enten mann eller kvinne. Videre var det 0,4 prosent som svarte 'annet', mens noen få personer svarte 'vet ikke' (kun fem personer). Ingen avsto fra å svare på spørsmålet. Dette spørsmålet førte altså i liten grad til frafall i undersøkelsen, og det lave antall som ikke ville svare tyder på at spørsmålet ikke ble ansett som spesielt sensitivt eller vanskelig å svare på.

Tabell 4.1 Kjønnsidentitet blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Antall og prosent¹

	Antall	Prosent
Mann	8 430	48,4
Kvinne	8 914	51,2
Annet	68	0,4
Vet ikke	5	0,0
Antall svar	17 417	100,0

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg A viser respondentenes kjønnsidentitet, fordelt etter kjønn i Folkeregisteret, alder, utdanning, innvandringsstatus, bosted, husholdningstype (aleneboende, par med barn og par uten barn), og yrkesstatus.

Grad av samsvar mellom kjønnsidentitet og registerkjønn

I kvantitative spørreundersøkelser kan man samle inn informasjon om kjønn på mange måter. Den vanligste praksisen er å spørre om kjønn og/eller kjønnsidentitet i spørreskjemaet, eller å innhente informasjon om kjønn ved hjelp av registerdata. Ved innhenting av registerdata brukes det vanligvis informasjon om kjønn fra Folkeregisteret.

Det er viktig å være klar over at kjønn slik det er registrert i Folkeregisteret ikke trenger å samsvare med informasjonen man får fra respondenter hvis man spør om kjønn i et spørreskjema. I det norske folkeregisteret er alle norske statsborgere registrert som enten mann eller kvinne. Denne registreringen av kjønn i Folkeregisteret kalles *juridisk kjønn*. Surveyspørsmål om kjønnsidentitet inneholder derimot ofte en eller flere svarkategorier. Hva respondenter svarer på spørsmål om ens kjønnsidentitet, altså ens personlige oppfatning om hvilke eller hvilket kjønn man er, kan dermed avvike fra ens juridiske kjønn. I Folkeregisteret kan man for eksempel være registrert som mann, mens ens kjønnsidentitet kan være noe annet.

Det er grunn til å anta at personer som ikke har samsvar mellom kjønnsidentitet og registerkjønn i mange tilfeller vil være transpersoner eller andre som ønsker å uttrykke et annet kjønn enn det som ble registrert for dem ved fødsel. En nylig publisert rapport om levekårsforhold blant personer som er minoriteter i spørsmål om kjønn og seksualitet viser at transpersoner i Norge rapporterer om levekårsutfordringer og ulike former for diskriminering (Anderssen et. al., 2020a). Et første ledd å innhente mer kunnskap om transpersoner er å identifisere disse personene i surveysammenheng. Dette arbeidet har frem til nå være preget av etiske og metodologiske kritikkverdige praksiser (Vincent, 2018). Det er derfor viktig å utvikle metoder for å identifisere hvem disse personene er i større spørreundersøkelser, slik at man kan måle og innhente informasjon om hvordan det å være transperson kan ha (positive eller negative) konsekvenser for viktige livsforhold som helse og livskvalitet, tilhørighet til arbeidsmarkedet, og sosioøkonomiske forhold, for å nevne noe. Ved å spørre om kjønnsidentitet reduserer man også potensielle målefeil og feiltolkning av resultater som kan oppstå dersom man kun anvender en binær, todelt klassifisering av kjønn.

Ved å spørre om kjønnsidentitet i en spørreundersøkelse kan man se hvor stor andel av utvalget man har trukket til undersøkelsen som har samsvar mellom juridisk kjønn og kjønnsidentitet. Å la respondenter svare på spørsmål om kjønnsidentitet kan også bidra med å identifisere identitetsmangfold blant respondenter. I tillegg til svarkategoriene 'mann' og 'kvinne' hadde respondentene i Livskvalitetsundersøkelsen 2020 også svaralternativene 'annet' og 'ønsker ikke å svare'.

Resultatene i Tabell 4.2 viser for dem med mann som juridisk kjønn var det 98,5 prosent som regnet seg som menn, 1 prosent regnet seg som kvinne, 0,5 prosent som annet, mens 0,1 prosent svarte 'vet ikke'. Det var omtrent like stort samsvar mellom opplevd og registrert kjønn for personer registrert som kvinner i Folkeregisteret. Blant disse var det 98,6 prosent som regnet seg som kvinne, 1 prosent regnet seg som mann, mens 0,4 regnet seg som noe annet enn mann eller kvinne.

Tabell 4.2 Samsvar mellom kjønnsidentitet og registerkjønn blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Juridisk kjønn Mann	Juridisk kjønn Kvinne	Antall svar
Mann	98,5	1,0	8430
Kvinne	1,0	98,6	8914
Annet	0,5	0,4	68
Vet ikke	0,1	0,0	5
Antall svar	8 468	8 949	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.3 oppsummerer samsvarsanalysen. For 98,5 prosent, altså de aller fleste, samsvarer registerkjønn med svaret de oppga i spørsmålet om kjønnsidentitet. Allikevel var det avvik mellom folkeregistrert kjønn og spørsmålet om kjønnsidentitet for 1,5 prosent av dem som svarte.

Tabell 4.3 Samsvar mellom kjønnsidentitet og registerkjønn blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Antall	Prosent
Samsvar	17 210	98,5
Ikke samsvar	207	1,5
Antall svar	17 417	100,0

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Resultatene i Tabell 4.2 og Tabell 4.3 viser at det ikke alltid er samsvar mellom registerkjønn og kjønnsidentitet, og dette kan det være viktig å identifisere. Det er også viktig å være klar over at samsvarsgruppen sannsynligvis inneholder personer som tidligere ikke har hatt samsvar mellom registerkjønn og kjønnsidentitet. Etter innføringen av Lov om endring av juridisk kjønn trådte i kraft 1. juli 2016 er det blitt enklere å endre juridisk kjønn. Loven sier at personer som er 16 år eller eldre kan søke om endring av juridisk kjønn. Det stilles ikke (lenger) krav om en bestemt diagnose eller medisinsk behandling for å endre kjønn i Folkeregisteret. Dette bidrar sannsynligvis til å minske avviket siden det er blitt enklere å endre sitt juridiske kjønn slik at det er i samsvar med kjønnsidentitet.

Den binære oppfatningen av kjønn, som historisk sett har stått sterkt i institusjonaliserte velferds- og arbeidsmarkedsmodeller i Norge, kan ha hatt negative konsekvenser for personer som har brutt med disse kjønnsnormene (Monro & van der Ros, 2017). Tidligere forskning som viser at personer med kjønnsinkongruens i Norge rapporterer å ha flere psykososiale plager enn personer hvis kjønnsidentitet samsvarer med kjønn de ble tildelt ved fødsel (Anderssen et. al., 2020a; Anderssen et. al., 2020b), understøtter dette. Det er derfor ikke utenkelig at personer som har endret sitt juridiske kjønn kan skåre lavere på levekårs- og livskvalitetsindikatorer (for å nevne noe), sammenliknet med personer som aldri har opplevd kjønnsinkongruens. Dette fanges ikke opp av samsvarsanalyser, som først og fremst illustrerer at den binære forståelsen av kjønn slik det registreres i Folkeregisteret ikke nødvendigvis er representativt for respondentenes egen oppfatning om eget kjønn, og kan bidra til målefeil. Dersom man ønsker å si noe mer om transpersoner og andre minoritetsgrupper i kjønnsammenheng kreves det undersøkelser som adresserer flere sider av kjønnsinkongruens. Den mest nærliggende måten å gjøre dette på i en spørreundersøkelse er å inkludere spørsmål som dreier seg om endring av ens juridiske kjønn. Da vil man ha et bedre utgangspunkt for å undersøke betydningen av kjønn for ulike (sosiale-, økonomiske-, og helsemessige-) forhold.

4.2. Seksuell tiltrekning

Seksuell tiltrekning kan forstås som seksuelle (og/eller romantiske) preferanser. I Livskvalitetsundersøkelsen 2020 ble seksuell tiltrekning kartlagt ved å spørre:

Hvilket kjønn føler du deg seksuelt tiltrukket av?

- Menn
- Kvinner
- Alle kjønn
- Annet
- Ingen
- Vet ikke
- Ønsker ikke å svare

Merk at spørsmålet ikke sier noe om *seksuell praksis*, altså hvordan en lever ut ens seksualitet.

Tabell 4.4 Seksuell tiltrekning blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Antall og prosent¹

	Antall	Prosent
Menn	8 420	46,3
Kvinner	8 260	48,8
Alle kjønn	379	2,4
Annet	26	0,1
Ingen	299	2,2
Vet ikke	23	0,2
Ønsker ikke å svare	10	0,1
Antall svar	17 417	100

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Som vist i Tabell 4.4 oppga 48 prosent at de var tiltrukket av menn, mens 47 prosent var tiltrukket av kvinner. To prosent svarte at de var tiltrukket av andre kjønn, og like mange oppgir at de ikke var seksuelt tiltrukket av noen. Under én prosent har svart at de er seksuelt tiltrukket av andre enn menn, kvinner eller alle kjønn. Det er også færre enn én prosent som har svart 'vet ikke' på spørsmålet om seksuell orientering. Nesten ingen har svart at de ikke ønsker å svare på spørsmålet, noe som på generell basis tyder på at spørsmålet ikke oppfattes som spesielt sensitivt eller bidrar til fare for frafall blant respondentene.

Oppfatninger om seksuell tiltrekning er sannsynligvis ikke lik blant alle segmenter i befolkningen. Når vi for eksempel ser på svarene fordelt etter respondentenes alder bekreftes denne antakelsen (Tabell 4.5).

Tabell 4.5 Seksuell tiltrekning, etter alder blant personer som er 18 år eller eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	18-24 år	25-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80 år og over	Antall svar
Menn	43,7	46,0	46,2	46,0	46,7	46,9	48,5	46,2	8 420
Kvinner	47,9	47,0	48,9	50,2	50,5	50,2	48,4	40,4	8 260
Alle kjønn	6,3	6,2	3,5	1,6	0,8	0,3	0,4	1,2	379
Annet	0,4	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	26
Ingen	1,2	0,6	1,0	1,8	1,9	2,3	2,5	11,3	299
Vet ikke	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,9	23
Ønsker ikke å svare	0,4	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10
Antall svar	1 798	1 324	2 682	3 150	3 456	2 825	1 789	393	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

De yngre personene i utvalget skiller seg ut. Blant personer i alderen 18-30 over er oppgitt i overkant av 6 prosent at de er tiltrukket av alle kjønn. Andelen faller derifra med økende alder. Personer i alderen 30-49 og 50-69 svarer relativt likt. De største forskjellene mellom disse gruppene er at det er en del flere i alderen 30-39 som oppgir at de er tiltrukket av alle kjønn (3,5 prosent versus 0-2 prosent for de andre aldersgruppene), mens andelen som ikke er tiltrukket av noen øker gradvis med økende alder. De eldste personene i utvalget (80+ år) skiller seg ut ved at det er flest i dette alderssegmentet som oppgir at de ikke er tiltrukket av noen: 11 prosent, mot omtrent 1-2 prosent personer i de andre aldersgruppene. Det er svært få som er usikker sin seksuelle tiltrekning i alle aldersgrupper. Det er flest som ikke ønsket å svare på spørsmålet i den yngste aldersgruppen, men antallet personer er så lavt at eventuelle negative konsekvenser for datakvaliteten er minimal. Vedlegg B viser respondentenes svar på spørsmål om seksuell tiltrekning, fordelt etter kjønn i Folkeregisteret, kjønnsidentitet, alder, utdanning, innvandringsstatus, bosted, husholdningstype (aleneboende, par med barn og par uten barn), og yrkesstatus.

4.3. Seksuell orientering

Seksuell orientering gir uttrykk for hvem man blir forelsket i, seksuelt tiltrukket av og ønsker å være sammen med. I Livskvalitetsundersøkelsen 2020 ble seksuell orientering målt ved å spørre:

H93

Regner du deg selv for å være ...

- Heterofil
- Homofil eller lesbisk
- Bifil
- Annet
- Vet ikke
- Ønsker ikke å svare

Respondentenes svar er vist i 6.

Tabell 4.6 Seksuell orientering blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Prosent
Heterofil	93,2
Homofil eller lesbisk	1,2
Bifil	2,3
Annet	2,7
Vet ikke	0,5
Ønsker ikke å svare	0,1
Antall svar	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

93,2 prosent av de spurte plasserte seg i svarkategorien heterofil. 2,7 prosent svarte *annet*, altså at respondenten ikke identifiserte sin seksuelle orientering i noen av de andre svarkategoriene. Hva respondentene la i svarkategorien 'annet' er ukjent siden spørsmålet ikke hadde oppfølgingsspørsmål. Den tredje mest brukte svarkategorien er bifil, med 2,3 prosent. Denne gruppen er omtrent dobbelt så stor som andelen som svarte homofil eller lesbisk (1,2 prosent). 0,5 prosent oppga 'Vet ikke', mens kun 0,1 prosent avsto fra å svare på spørsmålet om seksuell orientering.

Det er systematiske forskjeller på svarfordelingen når vi studerer seksuell orientering blant ulike grupper i samfunnet (Tabell 4.7)

Tabell 4.7 Seksuell orientering, etter alder blant personer som er 18 år eller eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	18-24 år	25-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80 år og over	Antall svar
Heterofil	89,0	89,4	90,5	93,6	95,6	95,4	96,3	96,7	16 363
Homofil eller lesbisk	1,5	2,7	1,6	1,3	1,0	0,7	0,5	0,3	203
Bifil	5,6	5,0	3,2	1,8	1,2	0,6	0,4	0,6	367
Annet	3,3	2,8	4,0	2,8	1,7	2,2	2,2	2,2	387
Vet ikke	0,2	0,0	0,5	0,5	0,5	1,0	0,6	0,3	76
Ønsker ikke å svare	0,4	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0	21
Antall svar	1 798	1 324	2 682	3 150	3 456	2 825	1 789	393	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Andelen som regner seg som heterofil øker progressivt med alder, fra 89 prosent blant personer i alderen 18-24 år til 96 prosent for personer som er 80 år eller mer. Blant personer under 30 år er det andelen som regner seg som homofile eller lesbiske større enn i den øvrige befolkningen. Det er også flere i dette alderssegmentet som regner seg som bifil eller svarer *annet* på spørsmål om seksuell orientering.

Selv om det tegner seg noen mønstre i dataene, kan vi ikke si noe sikkert om aldersforskjeller. Det er også nærliggende å vurdere om man er vitne til målefeil, særlig at det blant de eldste er så få som svarer at de regner seg som homofil eller lesbisk. Dette kan dreie seg om en gradvis avtagende tiltrekning med økende alder. Samtidig kan det mer tydelige mangfoldet i svarene fra de yngste personene være et resultat av en form for dobbel effekt: 20-årene er en tid hvor mange søker etter uavhengighet og kommer i kontakt med liberale miljøer. Dette kan gjøre at flere i dette alderssegmentet er mer komfortabel med leting, utforskning og anerkjennelse av flere seksuelle tiltrekninger enn personer i andre alderssegment i befolkningen. I tillegg er det i dag sannsynligvis større aksept for ulike seksuelle orienteringer i offentligheten enn før, noe som kan føre til at de som er unge i dag er mer komfortabel med å uttrykke sin seksuelle orientering; det har færre negative konsekvenser enn tidligere.

Resultatene fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020 er lettere å tolke hvis man sammenlikner med resultater fra en annen undersøkelse. Spørsmål om seksuell orientering var også inkludert i SSBs Levekårsundersøkelse i 2008. Spørsmålet ble den gang stilt på denne måten:

3 Regner du deg selv for å være homofil eller lesbisk, bifil eller heterofil? Sett ett kryss

Homofil eller lesbisk

Bifil

Heterofil

Nei, ingen av delene

Vet ikke

Ønsker ikke å svare

Den mest slående forskjellen i svarene fra 2020 sammenliknet med svarene fra 2008 er at andelen som svarte at de regnet seg som heterofil i spørsmål om seksuell orientering var markant lavere i Livskvalitetsundersøkelsen 2020 enn i Levekårsundersøkelsen 2008: henholdsvis 93,3 og 98,6 prosent. I 2008-

undersøkelsen var det 0,7 prosent som oppga homofil eller lesbisk som sin seksuelle orientering (Tabell 4.88), mens 1,2 prosent gjorde det samme i 2020-undersøkelsen. Videre plasserte 2,3 prosent av de som svarte på Livskvalitetsundersøkelsen 2020 seg i kategorien bifil. I 2008 var det kun 0,5 prosent som gjorde det samme.

Tabell 4.8 Seksuell orientering blant personer som er 16 år og eldre. Levekårsundersøkelsen 2008. Prosent¹

	Prosent
Heterofil	98,6
Bifil	0,5
Homofil eller lesbisk	0,7
Nei, ingen av delene	0,0
Vet ikke	0,3
Ønsker ikke å svare	0,0
Antall svar	6 238

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det kan være flere grunner til at færre oppgir at de er heterofile, mens andelen som oppgir sin seksuelle orientering som homofil, lesbisk eller bifil har økt. Som nevnt over kan en årsak være at aksepten for ulike seksuelle orienteringer i samfunnet har økt i tidsrommet mellom disse to undersøkelsene. Forskjellene kan derimot også være et resultat av at undersøkelsen fra 2020 var en ren webundersøkelse, mens undersøkelsen fra 2008 ble gjennomført på tre ulike måter. De fleste respondentene fikk undersøkelsen tilsendt hjem i posten og fylte ut skjemaet selv, mens andre respondenter svarte på undersøkelsen gjennom telefonintervju eller som besøksintervju. Å bli intervjuet av en annen person kan føre til at man svarer annerledes enn hvis man fyller ut skjemaet alene. Det ble gjennomført brukertesting i forkant av undersøkelsen i 2008, som viste at mange hadde problemer med å snakke i fortrolighet om spørsmål om kjønn og seksualitet med andre til stede (som kan skje under telefonintervju), og brukerne foretrakk å få spørsmål på papirskjema og ikke på telefon hvis man kunne velge, fordi det var lettere mindre intimt å forholde seg til spørsmålene på papir (Gulløy, Haraldsen & Normann, 2009). Dette til tross, andre norske undersøkelser fra samme tidsrom og som har vært gjennomført som webundersøkelser, viser at det har vært en viss økning i andelen som regner seg som homoseksuelle eller som sier at de i noen eller stor grad er tiltrukket av samme kjønn (Anderssen & Slåtten, 2013; Anderssen & Malterud, 2013, Norsk Medborgerpanel, 2014, 2015a, 2015b, 2016a, 2016b). Samlet sett indikerer dette et stadig større mangfold i befolkningen i spørsmål om seksuell orientering.

Man må også ta høyde for at spørsmålsformuleringer og svaralternativer vil ha betydning for hva respondentene svarer, og hvilken informasjon man sitter igjen med. Hvis vi sammenlikner SSBs undersøkelser fra 2020 og 2008 er den største forskjellen er at man i versjonen av spørsmålet fra 2020 hadde inkludert svaralternativet «annet», men ikke i 2008. Dersom dette svaralternativet hadde vært inkludert i 2008 kan det for eksempel hende en del av personene som heterofil heller ville krysset av for dette svaralternativet. Dette kan ha betydning for videre analyser hvor indikatoren for seksuell orientering inngår som analyseobjekt³.

Vedlegg C viser respondentenes svar på spørsmål om seksuell orientering, fordelt etter kjønn i Folkeregisteret, kjønnsidentitet, alder, utdanning, innvandringsstatus, bosted, husholdningstype (aleneboende, par med barn og par uten barn), og yrkesstatus.

³ For mer om målefeil, se <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/hvor-god-er-statistikken>

4.4 Forholdet mellom seksuell orientering, seksuell tiltrekning og kjønnsidentitet

Når man skal lage statistikk om kjønn og seksualitet vil spørsmålene man velger å inkludere i undersøkelsen og hvordan man utformer spørsmålene, ha stor betydning for hvilken informasjon man sitter igjen med etter endt datainnsamling, og hvor pålitelige dataene er.

Mange undersøkelser som inkluderer spørsmål om kjønn og seksualitet er interessert i å kartlegge seksuell orientering og tiltrekning. En utfordring er at personers seksuelle og/eller romantiske disposisjoner kan være komplekse og skiftende over tid. Tidligere forskning har vist at det er flere personer i befolkningen som er seksuelt og/eller romantisk tiltrukket av personer av samme kjønn enn det er personer som definerer seg selv som homofil, lesbisk eller bifil (Træen et al, 2003). En mulig konsekvens av dette er at personer som svarer at de er heterofile i spørreundersøkelser, i realiteten kan være tiltrukket av andre enn personer som har et annet kjønn enn sitt eget.

En metode for å fange opp denne typen fenomener og kvalitetssikre og teste spørsmålspålitelighet er å stille flere spørsmål som er relatert til fenomenet, slik at man kan utlede samme informasjon fra flere variabler. I dette tilfellet vil dette innebære at man først stiler ett enkeltstående spørsmål om seksuell orientering. Deretter utleder man tilsvarende informasjon fra svar som de samme personene gir om spørsmål om kjønnsidentitet og seksuell tiltrekning.

Vi ser på noen konkrete eksempler fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Vi starter med å se på forholdet mellom seksuell tiltrekning og seksuell orientering (Tabell 4.9)

Tabell 4.9. Seksuell tiltrekning, etter seksuell orientering blant personer som er 18 år og eldre¹. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent.

	Homofil eller				Vet ikke	Ønsker ikke å svare	Antall svar
	Heterofil	lesbisk	Bifil	Annet			
Samme kjønn	1,4	93,1	5,3	10,9	9,2	10,7	470
Motsatt kjønn	96,3	2,2	22,1	57,0	60,4	63,7	16 172
Alle kjønn	0,5	3,1	69,4	11,6	1,5	0,0	379
Annet	0,1	0,4	0,4	2,7	0,0	3,2	26
Ingen	1,7	1,2	2,3	17,3	9,7	0,0	299
Vet ikke	0,1	0,0	0,0	0,0	19,2	0,0	23
Ønsker ikke å svare	0,0	0,0	0,5	0,4	0,0	22,5	10
Antall svar	16 334	200	366	382	76	21	17 379

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Som vi kan lese av Tabell 4.9 sammenfaller ikke seksuell tiltrekning med seksuell orientering for alle personene i utvalget. Dette peker i retning av at man bør gjøre mer inngående analyser for å se på forholdet mellom variablene, særlig hvis man er interessert i spesifikke befolkningsgrupper. I eksempelet som følger ser vi nærmere på svarene i lys av respondentenes innvandringsstatus. Vi starter med seksuell orientering.

Tabell 4.10. Seksuell orientering, etter innvandringsstatus blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Resten av befolkningen	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i EU/EØS etc.	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i Asia, Afrika etc.	Antall svar
Heterofil	94,7	91,0	74,9	16 363
Homofil eller lesbisk	1,2	2,1	1,0	203
Bifil	2,2	2,3	2,9	367
Annet	1,5	4,0	16,8	387
Vet ikke	0,3	0,5	3,5	76
Ønsker ikke å svare	0,1	0,2	0,8	21
Antall svar	15 398	1 047	972	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.10 inneholder interessante funn. Andelen som oppga heterofil som sin seksuelle orientering mye lavere blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i Asia, Afrika etc.⁴, sammenliknet med det øvrige utvalget: 74,9 prosent, mot 91 prosent for øvrige innvandrere i utvalget og 94,6 prosent blant resten av befolkningen. Det er også langt flere av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i Asia, Afrika etc. som har svart 'annet' på spørsmålet om seksuell orientering: 16,8 prosent, mot 4 prosent blant andre innvandrere og norskfødte, og kun 1,5 prosent i resten av befolkningen.

Hva kommer disse forskjellene av? En tenkelig forklaring er selektiv migrasjon, hvor mange med ikke-heterofil seksuell orientering migrerer fra land med lav toleranse for seksuelt mangfold til Norge, som er mer tolerant. Det er blitt skrevet om dette temaet tidligere. I 2014 ble det publisert en FAFO-rapport som dokumenterer resultatene fra kvalitative intervjuer med lesbiske, homofile, bifile og transpersoner med ikke-vestlig etnisk minoritetsbakgrunn om deres livssituasjon (Elgvin et. al, 2014). I rapporten pekes det mot at migrasjon til Norge kan dreie seg om flukt fra forfølgelse på grunn av ens seksuelle orientering, og ønsker om å leve mer åpent. Dette kan bidra til at andelen med en ikke-heterofil seksuell orientering er høyere blant enkelte innvandringsgrupper. Det kan også være at forskjeller mellom innvandrere og den øvrige befolkningen er kulturelt betinget. Det er blitt foreslått at i en del innvandringsgrupper har man en forståelse av seksuell orientering som noe man *gjør*, og ikke noe man *er* (som er den identitetsbærende forståelsen som dominerer i Vesten). Dersom en slik forståelse er dominerende blant respondentene kan svarkategoriene virke lite relevante, og at man derfor plasserer seg i annet-kategorien. Dette også kan være årsaken til at det noen flere innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i Asia, Afrika etc. som har svart 'vet ikke' på spørsmålet, sammenliknet med andre innvandrere og den øvrige befolkningen.

En annen mulighet er kan være språkutfordringer. Det kan hende en større andel av respondentene som er innvandrerforeldre født i Asia, Afrika etc. har problemer med å forstå spørsmålet og/eller hva svarkategoriene representerer. Dette vil innebære at svarene har større usikkerhet knyttet til seg.

En måte å se nærmere på dette er å ta utgangspunkt i personers oppgitte kjønnsidentitet, og utlede informasjon om seksuell orientering ved å se på hva de samme respondentene har svart på spørsmål om seksuelle tiltrekning. Vi holder oss til svarene fra innvandrere født i Asia, Afrika etc. siden svarene de gav på spørsmålet om seksuell orientering skilte seg mye ut fra svarene fra de to andre gruppene. For spørsmålet om kjønnsidentitet konsentrerer vi oss om personer som

⁴ Innvandringsstatus er kodet etter personers fødeland. For oversikt over grupperinger, se <https://www.ssb.no/klasse/klassifikasjoner/91/varianter/1466>.

har svart at de regner seg selv som mann eller kvinne. Antallet respondenter som har oppgitt sin kjønnsidentitet som 'annet' eller 'vet ikke' er for liten til å produsere pålitelige tall og svarene fra disse personene utelates fra videre analyser.

Tabell 4.11 Seksuell tiltrekning, etter kjønnsidentitet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i Asia, Afrika etc. blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Kjønnsidentitet		Antall svar
	Kjønnsidentitet mann	Kjønnsidentitet kvinne	
Menn	10,2	82,3	472
Kvinner	86,7	8,8	443
Alle kjønn	1,6	2,7	17
Annet	0,2	0,0	1
Ingen	1,5	4,4	25
Vet ikke	0,0	1,3	6
Ønsker ikke å svare	0,0	0,0	0
Antall svar	459	505	964

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Resultatene i Tabell 4.11 viser at 86,7 prosent av mannlige innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i Asia, Afrika etc., oppgir at de er tiltrukket av kvinner. Andelen kvinner fra samme gruppe som oppgir at de er tiltrukket av menn er 82,3 prosent. Ved å utlede personer som heterofile ved å kombinere svar om spørsmål om kjønnsidentitet og seksuell tiltrekning, ser vi at gruppen vi klassifiserer som heterofil blir omtrent 10 prosentpoeng større enn når vi spør om seksuell orientering. Hvis vi holder oss til den samme gruppen og ser på de andre tallene i Tabell 4.10, kan vi se at 2,9 prosent svarte at de var bifile, mens 1,6 prosent av mennene og 2,7 prosent av kvinnene i gruppen (snitt 2,2 prosent) oppga at de var seksuelt tiltrukket av alle kjønn. Det ser dermed ut til å være relativt godt samsvar mellom andelen bifile mellom spørsmålet om seksuell orientering og når det utledes fra spørsmålet om seksuell tiltrekning. I Tabell 4.10 kan vi også lese at hele 16,8 prosent av personene fra samme gruppe oppga sin seksuelle orientering til annet. Andelen var langt større enn for personer som ikke er innvandrere (1,5 prosent) og for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i EU/EØS etc. (4,0 prosent). I spørsmålet om seksuell tiltrekning svarte derimot bare 0,2 prosent av mennene og ingen kvinner at deres seksuelle tiltrekning var annet enn tiltrekning mot menn, kvinner, ingen, eller vet ikke.

Mangelen på samsvar på spørsmålet om seksuell orientering og tiltrekning for denne respondentgruppen viser at det kan være usikkerhet knyttet til datakvalitet. Ved å inkludere flere spørsmål kan man utlede informasjon, kvalitetssikre og gjøre vurderinger om svarene som gis på et gitt spørsmål er pålitelige. Gjennomgangen av resultatene fra analysen over fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020, som viste at det kun var moderat samsvar mellom respondentenes svar på spørsmål om seksuell orientering og seksuell tiltrekning, indikerer at spørsmålet om seksuell orientering kan ha vært vanskelig å forstå og svare på for deler av utvalget, og derfor bør brukertestes og vurdert for revisjon.

4.5 Utvalgsstørrelser og feilmarginer

Under planleggingen av en spørreundersøkelse om lhbtq som gruppe bør det gjøres en grundig vurdering av hvor stor man predikerer at størrelsen på gruppen og eventuelle undergrupper vil være i befolkningen, og basert på dette anslaget bestemme hvor mange respondenter man bør trekke for å sikre god kvalitet på statistikken. Dette avsnittet ser på to spørsmål knyttet til utvalgsstørrelse: (1) Hvor

stort utvalg trenger man for å se på lhbtqi-gruppen samlet? og (2) Hvor stort utvalg er nødvendig for å si noe de ulike undergruppene i lhbtqi-paraplyen hver for seg?

Prosentandel med tilhørende feilmargin

En statistikk som baserer seg på kun et utvalg av populasjonen, vil nødvendigvis avhenge av hvem som er med i utvalget. Statistikken vil derfor alltid få en viss *feilmargin*. Hvis utvalget vi ser på er trukket helt tilfeldig fra populasjonen, er det ganske lett å finne tall for feilmarginer. For eksempel har vi da en enkel formel for hvordan vi beregner feilmarginen til en prosentandel. La x være antall personer som havner innenfor en gitt kategori, og n antall personer i responsutvalget⁵. Prosentandelen som tilhører kategorien blir da

$$\hat{p} = \frac{x}{n} \cdot 100.$$

En tilnærmet verdi for standardfeilen til denne andelen, $SE(\hat{p})$, målt i prosentpoeng, kan nå skrives som

$$SE(\hat{p}) \approx \sqrt{\frac{\hat{p}(100 - \hat{p})}{n}}.$$

Fordi feilmargin ikke er et entydig begrep, må det alltid oppgis hvilket mål som brukes. Her velger vi å angi feilmarginen som $2SE(\hat{p})$, altså to ganger standardfeilen. Denne kan bl.a. brukes til å finne et tilnærmet 95 prosent konfidensintervall for \hat{p} ved $[\hat{p} - 2SE(\hat{p}), \hat{p} + 2SE(\hat{p})]$. Den prosentvise feilmarginen blir $\frac{2SE(\hat{p})}{\hat{p}} \cdot 100$, det samme som to ganger variasjonskoeffisienten til \hat{p} . For å finne nødvendig utvalgsstørrelse for lhbtqi-gruppen under ett og for alle undergruppene må man ta utgangspunkt i denne feilmarginen og tilse at man trekker et utvalg som minimerer feilmarginen. Det finnes ingen fasit for grenser for feilmarginer, men vi kan illustrere poenget med feilmarginer med utgangspunkt i at den prosentvise feilmarginen for den aktuelle variabelen bør være under 10 prosent av den observerte verdien.

Feilmarginer i Livskvalitetsundersøkelsen 2020

For å finne forholdet mellom utvalgsstørrelse og feilmarginer kan vi ta utgangspunkt i spørsmålet om seksuell orientering i Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Totalt ble det trukket 40 000 personer til Livskvalitetsundersøkelsen. Av disse svarte i overkant av 17 400 (n i formlene over) personer på spørsmålet om seksuell orientering.

Tabell 4.12 Feilmarginer og utvalgsstørrelser for spørsmål om seksuell orientering blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Observert fordeling	Feilmargin	Feilmargin i prosent	Nedre grense	Øvre grense
Heterofil	93,2	0,4	0,4	92,4	94,0
Homofil eller lesbisk	1,2	0,2	13,5	0,8	1,6
Bifil	2,3	0,2	9,7	1,9	2,7
Annet	2,7	0,2	8,9	2,3	3,1
Vet ikke	0,5	0,1	20,6	0,3	0,7
Vil ikke svare	0,1	0,1	46,9	0,0	0,3

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

⁵ Responsutvalget er den delen av utvalget som svarer på undersøkelsen. Det kalles også for nettoutvalget.

Blant de 17 417 personene som svarte på undersøkelsen var det totalt 93,2 personer som oppga heterofil på spørsmålet om seksuell orientering (Tabell 4.6). Med utgangspunkt i 95 prosent konfidensintervall gir det en feilmargin på 0,4 (Tabell 4.12). Videre kan vi se at med et bruttoutvalg på 40 000 og med 17 400 besvarelser, var de faktiske feilmarginene enda lavere for kategoriene homofil eller lesbisk, bifil og annet (0,2). Feilmarginen er mindre for svaralternativene ‘vet ikke’ (0,1) og ‘ønsker ikke å svare’ (0,1). Samlet indikerer resultatene av denne undersøkelsen at utvalget på 40 000 respondenter – med en svarprosent på 44 – generelt sett leverer andelstall om seksuell orientering som gir ganske nøyaktige anslag som reflekterer populasjonen de er trukket fra. Hvis vi derimot ser på feilmarginen i relasjon til gruppestørrelse, altså hvor stor den er i forhold til den observerte fordelingen av svar på svarkategoriene til variabelen, er den klart minst for den største gruppen, heterofil, med 0,4 prosent. Feilmarginen som uttrykt i prosent er også relativt lav for bifil (9,7 prosent) og annet (8,9 prosent) mens den er markant større for ‘homofil eller lesbisk’, ‘vet ikke’ og ‘vil ikke svare’.

Hvordan redusere feilmarginen?

En måte å redusere de prosentvise feilmarginene når man analyserer data i etterkant av en datainnsamling er å *aggregere svarkategorier*, som betyr at man slår sammen to eller flere svarkategorier til en ny kategori. Hvis vi for eksempel slår sammen svaralternativene ‘homofil/lesbisk’, ‘bifil’, ‘annet’ og ‘vet ikke’ til én kategori som inneholder svarene fra alle som identifiserer seg selv som noe annet enn heterofil (dvs. ikke-heterofil), får vi en observert prosentandel på 6,7 med en feilmargin på 0,4. Uttrykt som prosent i forhold til den observerte fordelingen gir dette en prosentvis feilmargin på 5,5.

Tabell 4.13 Feilmarginer for spørsmål om seksuell orientering, med aggregerte svarkategorier blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Observert fordeling	Feilmargin	Feilmargin i prosent	Nedre grense	Øvre grense
Heterofil	93,2	0,4	0,4	92,4	94,0
Ikke-heterofil	6,7	0,4	5,5	5,9	7,5
Vil ikke svare	0,1	0,0	34,1	0,0	0,0

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Sammenlikner vi resultatene i Tabell 4.12 med de i Tabell 4.13 ser vi at de faktiske feilmarginene er lave for alle observerte verdier i begge tabeller. Den store forskjellen er at gruppen ikke-heterofil ikke har de same høye feilmarginene når feilmarginen uttrykkes i prosent som de mindre gruppene den er sammensatt av. Dette er fordi feilmarginen er kalkulert fra en gruppe som består av flere personer. Ulempen med denne metoden, hvor man slår sammen svar fra flere svarkategorier, at man mister detaljinformasjon.

Det er derimot ofte et mål å bevare denne detaljinformasjonen, og det finnes flere måter å redusere feilmarginen uten å slå sammen svaralternativer. Et alternativ er å øke utvalgsstørrelsen. I vårt tilfelle var det klart at et bruttoutvalg på 40 000, som ga et netto utvalg på ca. 17 400 respondenter som til slutt svarte på undersøkelsen, viste seg å ikke være tilstrekkelig for å gi akseptable feilmarginer. Spørsmålet blir da hvor stort utvalg man trenger for å redusere feilmarginen til et nivå som gir pålitelige data? Med utgangspunkt i at svarprosenten på 44 prosent fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020 gjentar seg og at svarfordelingen holder seg uendret, kan vi estimere hvor store utvalg man må trekke for at feilmarginen skal komme under 10 prosent. Gitt at man anvender tilfeldig trekking er det i dette tilfellet nødvendig å trekke et bruttoutvalg på 75 000 respondenter (Tabell 4.14). Dette vil gi omtrent 33 000 besvarelser, og vi kan se at feilmarginen for svaralternativet *homofil eller lesbisk* med et nettoutvalg er 9,8, altså rett under 10

prosent. Det er verdt å merke seg at feilmarginerne for svaralternativene ‘vet ikke’ og ‘vil ikke svare’ fortsatt vil være svært store.

Tabell 4.14 Feilmarginer for spørsmål om seksuell orientering basert på predikert utvalgsstørrelse på 75 000 respondenter. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Observert fordeling	Feilmargin	Feilmargin i prosent	Nedre grense	Øvre grense
Heterofil	93,2	0,3	0,3	92,6	93,8
Homofil eller lesbisk	1,2	0,1	9,8	1,0	1,4
Bifil	2,3	0,2	7,0	1,9	2,7
Annet	2,7	0,2	6,5	2,3	3,1
Vet ikke	0,5	0,1	15,2	0,3	0,7
Vil ikke svare	0,1	0,0	34,1	0,0	0,0

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det finnes flere alternativer til å redusere feilmarginen ved siden av å øke utvalgsstørrelsen ved å trekke flere tilfeldige respondenter. Dersom man har en undersøkelse som er gjentakende over flere tidspunkt er en mulig fremgangsmåte å sammen flere datainnsamlinger. Mange gjentakende undersøkelser (eksempelvis SSBs Levekårsundersøkelse) består av såkalte *roterende panelutvalg* der hvert delutvalg er med i undersøkelsen et gitt antall runder. Da vil man få ny informasjon fra delen av utvalget som er nytt ved hver årgang, mens man vil få supplerende informasjon fra delen av utvalget som er med flere ganger.

Et annet alternativ er å trekke utvalg som ikke nødvendigvis er større, men hvor man oversampler gruppen/de observerte verdiene man er interessert i.

Den egentlige feilmarginen

Til slutt må det nevnes at de enkle beregningene av feilmarginer vist ovenfor forutsetter at den statistikken vi lager er basert på et utvalg som er a) uten målefeil og b) trukket helt tilfeldig fra populasjonen. Slik er det selvsagt ikke i praksis. Som tidligere nevnt, vil respondenter, bevisst eller ubevisst, avgi feil svar. Og fordi det alltid vil være en viss andel som ikke svarer på undersøkelsen, kan vi risikere at det utvalget vi sitter igjen med, gir et svært skjevt bilde av den populasjonen vi ønsker å studere. Generelt er det slik at å finne såkalt *total survey error* (Groves et al., 2009, s. 49), som er en tallfesting av summen av alle mulige feil som kan forekomme i utvalgsundersøkelser, er i praksis svært vanskelig.

Selv om det ikke vil være mulig å beregne den helt korrekte feilmarginen, er det allikevel flere metoder som vi vet vil redusere den. Risikoen for målefeil reduseres ved å ha godt utformede spørreskjema samt gode innsamlingsmetoder. Skjeve utvalg forhindres ved å ha gode måter å trekke utvalget på, samt sørge for at det er en stor andel som faktisk svarer på undersøkelsen. Gode trekkemetoder avhenger igjen av at det finnes en god oversikt/liste å trekke utvalget fra. I neste kapittel ses det nærmere på trekkemetoder og hva vi kan gjøre hvis det *ikke* finnes en god liste å trekke fra.

5. Fokusgrupper, ekspertevaluering og brukertesting

For å finne ut hvordan vi best mulig kan fange opp ulike dimensjoner knyttet til lhbtqi-feltet, valgte vi å avholde fokusgrupper om temaet. Dette er en form for diskusjon mellom deltagere som har noe til felles i forhold til temaet (her lhbtqi) som diskuteres. Samtalen ledes av en moderator med bakgrunn i en intervjuguide. Moderators oppgave er å få deltagerne til å diskutere temaer og spørsmål som blir lagt frem av moderator. På den måten gir deltagerne innspill til hverandre som gjør at momentene i diskusjonen (forhåpentligvis) favner bredere enn når deltagerne blir intervjuet én og én.

Rekruttering av deltagere til fokusgrupper fra små og spesifikke grupper er ofte tidkrevende. For å lette arbeidet, brukte vi Bufdirs kontaktnett av frivillige organisasjoner som kanal for rekrutteringen. For det første fordi vi fant det interessant å snakke med representanter for organisasjonene. De kjenner tematikken godt, og besitter kunnskap om terminologi og relevante problemstillinger. For det andre, ville representantene kunne hjelpe oss med rekrutteringen av vanlige deltagere fra lhbtqi-segmentet i kraft av å kjenne til medlemmer eller andre lhbtqi-personer som kunne tenke seg å delta.

Rekruttering på denne måten (snøballmetode) innebærer at det antagelig blir en viss skjevhet i utvalget – siden det gjør at vi får tak i personer som på en eller måte har stått frem. På den annen side er ikke representativitet et viktig aspekt i fokusgrupper; poenget er mer å få frem kvalitative sider ved temaet.

Med Bufdirs hjelp sendte vi ut invitasjoner til tillitsvalgte i organisasjonene. I invitasjonen orienterte vi om bakgrunnen for prosjektet og at vi ønsket bistand til å finne gode måter å spørre om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i kvantitative undersøkelser. Vi gjorde oppmerksomme på at vi også ønsket å evaluere og teste de spørsmålene SSB benyttet i undersøkelsen som ble gjennomført i 2020.

Vi inviterte i første omgang til én fokusgruppe med representanter fra organisasjonene, og lot det være åpent om vi i neste omgang skulle gjennomføre én eller to fokusgruppeintervjuer. Interessen for å delta var såpass stor at vi hadde deltagere nok til å holde to fokusgrupper. Opprinnelig var deltagerne fordelt slik at det var syv i hver gruppe. Det ble antatt at denne gruppestørrelsen ikke var hverken for stor eller liten, slik at man fikk en fin flyt i samtalen. Fokusgrupper er gjerne satt sammen slik at deltagerne ligner hverandre på punkter som er relevante for samtalen. Halvparten om dem meldte seg passet inn under temaet seksuell orientering – ved at personene som meldte seg som var homofile, lesbiske eller bifile. Den andre halvparten lignet hverandre på temaet kjønnsinkongruens. Dermed inviterte til én gruppe basert på seksuell orientering og én basert på kjønnsidentitet. Grunnet frafall var det to av syv personer i den første gruppen og fem av syv personer i den andre gruppen som gjennomførte fokusgruppeintervjuene. Til tross for frafallet oppnådde man en fin flyt i samtalen. Samtlige fokusgrupper ble gjennomført på Teams tidlig på våren 2021.

5.1. Fokusgrupper

Alle gruppene startet med en litt løs samtale om kjønn, kjønnsidentitet, seksuell orientering og tiltrekning: Hvorfor og hvordan skal man spørre om det i kvantitative spørreundersøkelser? Et generelt funn fra diskusjonen er at spørsmål om seksuell orientering, eller tiltrekning, ikke er å betrakte som sensitive i dag så lenge spørsmål om dette oppleves å være relevant. Det innebærer at det må komme

spørsmål i for- eller etterkant som gjør seksuell orientering til en variabel som har betydning for andre spørsmål – som f.eks. levekår. Det lå under at spørsmål om seksuell orientering ikke bør stilles bare fordi det er et «nice-to-know»-spørsmål.

Det innebærer likevel ikke at alle i dagens Norge opplever det som lett å si at de er homofile eller lesbiske. En informant fra en kristen organisasjon, kunne fortelle om et medlem som nylig hadde brukt ordet lesbisk om seg selv for første gang i en alder av noen og tretti. Akkurat det illustrerer at spørsmål om dette er relevant. Samtidig antyder det at det kan forekomme en viss underrapportering i gitte segmenter av befolkningen. Størrelsesmessig vil denne underrapporteringen neppe være av betydning, siden det er en relativt liten gruppe det er snakk om. Hvis underrapportering skyldes det sosiale miljøet personen lever i, vil det kunne ha betydning for fenomenet som skal belyses. Det kan for eksempel hende at livskvaliteten er høyere blant homofile og lesbiske som står frem i undersøkelser, og lavere blant dem som ikke står frem. Da vil for opplevd livskvalitet blant homofile og lesbiske i undersøkelsen bli høyere enn den egentlig er. Det vil også føre til at hvis det er slik at mange ikke rapporterer at de er homofile eller lesbiske, kan det bidra til at anslagene for andelen homofile og lesbiske blir for lav.

Vi bør også skyte inn at diskusjonene i liten grad kom inn på kjønnsuttrykk. Det ble i fokusgruppene sagt at er et nokså vagt begrep og noe de færreste er seg bevisst. Det kan for eksempel være hvordan man kler seg, og selv om noen bruker klær for å markere eller demarkere kjønnsstilhørighet, så ble det sagt at det var vagt og vanskelig å forholde seg til konkret.

Kjønn og kjønnsidentitet

Når det gjelder kjønn, så er det sjelden SSB stiller spørsmål om det i sine undersøkelser. Dette som en konsekvens av at SSB stort sett benytter seg av registeropplysninger for denne type bakgrunnsvariabler, og opplysning om kjønn blir hentet fra personnummeret. Som vist i kapittel 4 er den store ulempen med denne tilnærmingen at man bare får opplysninger om respondenten er registrert som mann eller kvinne i Folkeregisteret. Personnummeret skiller utelukkende mellom mann og kvinne, som utgjør de to juridiske kategoriene for kjønn i Norge. Registertilnærmingen innebærer således at personer som ikke føler seg hjemme i en av disse kategoriene, ikke blir «sett». Det trenger ikke nødvendigvis å være et problem, men vil fort bli det i tilfeller hvor man trenger eller er interessert i mer detaljerte opplysninger om kjønn.

Ønsker man mer detaljerte opplysninger om kjønn enn mann og kvinne, må spørsmål om kjønn stilles eksplisitt. Det gjør det nødvendig å undersøke hva som er gode formuleringer og egnede kategorier for å fange opp kjønn på et mer detaljert nivå.

Et generelt poeng fra fokusgruppene var at flere av deltagerne følte seg ekskludert i undersøkelser der mann og kvinne utgjør de eneste alternativer for kjønn. Det ga dem inntrykk av at de ikke var ønsket som den de er, noe som gjorde at flere av dem sa de hadde sluttet å svare på undersøkelser som behandlet kjønn utelukkende som en binær variabel. Det skulle innebære at undersøkelser hvor det blir stilt spørsmål om kjønn i begynnelsen, har en underrepresentasjon av personer som ikke oppfatter seg selv primært som mann og kvinne. Man kan i noen grad unngå dette frafallet hvis man legger spørsmålet helt til slutt.

Ønsker man derimot å få med personer som ikke entydig identifiserer seg med et binært kjønn, må man legge opp til at det skal være mulig å krysse av for noe annet. Her må man også i noen grad åpne for å spørre om kjønn eller kjønnsidentitet som går utover det binære. Under samtalen kom det frem at flere

deltagere ikke helt hadde oppfattet at det var to ulike spørsmål; altså at de oppfattet spørsmål om kjønn som et spørsmål om identitet. Hvis det er tilfelle, gjør det situasjonen lettere rent spørrefaglig.

En deltager viste til det er minst tretti ulike benevnelser i omløp for å beskrive kjønnsidentitet i dagens Norge. Det er for mange til å kunne bli brukt som svaralternativer i et spørreskjema, og av den grunn ble det presisert at det er viktig å finne brede kategorier som får respondenter til å føle seg inkludert uten å ramse opp alle betegnelser som er i bruk.

En enkel måte å øke antall betegnelser på kjønn, er å legge til annet i tillegg til mann og kvinne. Det var det SSB gjorde i spørsmålet om kjønnsidentitet i Livskvalitetsundersøkelsen i 2020. Deltakerne fikk presentert formuleringen fra denne undersøkelsen etter den innledende gjennomgangen av prosjektet:

Hvilket kjønn identifiserer du deg som?

- Mann
- Kvinne
- Annet
- Ønsker ikke å svare

Flere deltagere mente benevnelsen 'annet' virker fremmedgjørende ved at de ble plassert utenfor eller bare utgjorde en restkategori. Noen foretrakk ikke-binær. På den annen side var det enighet blant deltakerne at 'annet' er greit hvis det blir fulgt opp med slik at det var mulig å gi uttrykk for en mer presis kjønnsidentitet.

Følgende fem-inndeling ble foreslått for deltakerne: Mann, kvinne, ikke-binær, søkende/usikker, og ingen av kategoriene passer – jeg har en annen kjønnsidentitet (med boks for fritekst). En deltager i en annen gruppe mente det var veldig få som bruker ville svare at de har en 'annen kjønnsidentitet'. Det kan nok stemme, men svarkategorien kan fungere hvis respondenten får oppfølgingsspørsmål som gir mulighet til å presisere.

Kategorien 'ikke-binær' har et snev av stammespråk over seg, og søkende/usikker er kanskje bedre som en oppfølging på alternativet 'annet'. Det kan hende at særlig yngre respondenter vil ha behov for å svare søkende/usikker siden de er i en særlig formativ periode i livet, noe som gjør at det kan hensiktsmessig å legge den inn som en del av oppfølgingsspørsmålet.

Hvordan spørsmål om kjønnsidentitet formuleres?

Det foreslås å bytte ut 'annet'-kategorien med kategorien 'ikke mann eller kvinne'. Dette bidrar til at ordlyden i svarkategorien er mer lik den man finner for svarkategoriene 'mann' og 'kvinne'. Forhåpentligvis kan dette bidra til at svarkategoriene ikke oppfattes som en restkategori, og at flere respondenter føler at spørsmålet er relevant for dem. For å fange opp mangfoldet i kjønnsidentitet foreslås at det for dem som svarer 'ikke mann eller kvinne' i vår alternative formulering får et oppfølgingsspørsmål hvor de selv kan bruke egne ord til å beskrive hva de regner som sin kjønnsidentitet. Det er nærliggende å anta at denne oppfølgingen, i tillegg til å gi presis informasjon, gjør at respondentene føler seg sett og ivarettatt, som i sin tur kan bidra til å øke sannsynligheten for at de svarer på de øvrige spørsmålene i undersøkelsen.

Ut fra deltakernes diskusjon vil spørsmålet om kjønnsidentitet i Livskvalitetsundersøkelsen 2020 være tjent med endring i retning:

Hvilket kjønn identifiserer du deg som?

- Mann
- Kvinne
- Ikke mann eller kvinne, men (blir sendt videre til oppfølging)
- Ønsker ikke å svare

Oppfølgingsspørsmålet til alternativet «Ikke mann eller kvinne, men» kan da lyde slik:

Hva identifiserer du deg som?

- Ikke-binær
- Transperson
- Søkende
- Usikker
- Ønsker ikke å svare

Oppfølgingsspørsmålet kan også inneholde en åpen kategori med mulighet til å skrive inn fritekst, der respondenten gis anledning til å beskrive sin kjønnsidentitet med egne ord. Uansett hvilken variant man velger å bruke bør spørsmålet testet på reelle respondenter før spørreskjema sendes ut i felt.

Seksuell orientering og tiltrekning

Etter diskusjon om spørsmål om kjønn, beveget diskusjonen seg over til seksuell orientering og -tiltrekning. Et første tema som dukket opp, var om seksuell orientering og -tiltrekning er noe man trenger informasjon om, og følgelig om det er nødvendig å stille spørsmål om disse temaene i undersøkelser. Etter noe diskusjon var det en generell enighet blant deltakerne om at seksuell orientering er interessant i forhold til visse temaer, som levekår og livskvalitet. Det ble spesifisert at personer som ikke er heterofile til en viss grad bryter med etablerte normer, noe som gjør at de kan ha forskjellige opplevelser på flere områder i samfunnet. Dette inkluderer diskriminering, lovverk, religion m.m. Denne oppfatningen støttes både opp av tidligere forskning (Sabia, 2015; Plöderl & Tremblay, 2015) og resultater fra SSBs levekårsundersøkelse fra 2008 (Normann & Gulløy, 2010), hvor spørsmål om seksuell orientering for første gang var med i undersøkelsen utført av SSB. Deltakere var tydelig på at det er viktig å fange opp sammenhenger mellom seksuell orientering (og til en viss grad seksuell tiltrekning) og livskvalitets- og levekårsforhold, slik at interesseorganisasjonene som jobber med kjønns- og seksualitetsteamtekk har gode tall for sine målgrupper som de kan vise til overfor myndighetene.

Ingen mente at det er sensitivt å spørre om seksuell orientering og tiltrekning i dagens Norge; eller, det burde ikke være problematisk å stille spørsmål om det, selv om ikke alle vil svare like oppriktig. Yngre personer opplever det (antagelig) mindre problematisk å få spørsmål om dette enn eldre.

Det ble også trukket inn som et moment at det er forskjell på seksuell og romantisk tiltrekning. Uten at det ble trukket så mye inn i diskusjonen, så er det et viktig poeng som man bør tenke på når man utformer spørsmål. Er det nødvendig å spørre om både tiltrekning og orientering, eller er det bare nødvendig med en variant? Spørsmålet over om hvorfor seksualitet skal trekkes inn i undersøkelser, dreier seg nok mest om til seksuell tiltrekning til hvilke(t) kjønn. Det antyder at det seksuell

orientering, som dreier seg mer om identitet enn tiltrekning, er det spørsmålet som er mest relevant å benytte.

Deltagerne var opptatt av at begrepene som benyttes må forklares på en lettfattelig måte, slik at det er klart hva det blir spurt etter.

Vi presenterte spørsmålene om seksuell tiltrekning og orientering som SSB benyttet i Livskvalitetsundersøkelsen 2020, og diskusjonen under er strukturert rundt disse to spørsmålene. Vi startet med seksuell tiltrekning:

Hvilket kjønn føler du deg seksuelt tiltrukket av?

- Mann
- Kvinner
- Alle kjønn
- Annet
- Ingen
- Vet ikke
- Ønsker ikke å svare

Alle mente det er akseptabelt, å spørre om dette, men det kom innvendinger mot kategoriseringen. Noen mente at det burde være mulig å krysse av for flere kategorier (firkantbokser i stedet for radioknapper.) En annen innvending var at panfile og aseksuelle kan få problemer med å finne en egnet kategori. Spørsmålet forutsetter at alle opplever seksuell tiltrekning, og kategorien 'Ingen' er antagelig ment å skulle dekke aseksuelle. I realiteten gjør det ikke det, da det like gjerne kan signalisere at tiltrekningen ikke skyldes kjønn. Det samme gjelder kategorien 'Annet': Refererer det til noe annet enn kjønn, altså at kjønn ikke er relevant, eller er det ment å favne videre enn 'Alle kjønn'? På grunn av denne usikkerheten er det mulig at det bør inkluderes en ytterligere svarkategori som dreier seg om at kjønn ikke er viktig/er irrelevant for seksuell tiltrekning.

Deretter beveget diskusjonen seg over til seksuell orientering. Spørsmålet ble stilt slik av SSB i Livskvalitetsundersøkelsen 2020:

Regner du deg selv for å være ...

- Heterofil
- Homofil eller lesbisk
- Bifil
- Annet → hva?
- Vet ikke
- Ønsker ikke å svare

Dette spørsmålet dreier seg mer om seksuell orientering og identitet enn om tiltrekning. Det er således mer definerende for hvem man er, og peker i noen grad på gruppetilhørighet. Deltagerne i fokusgruppene ville gjerne skille homofile og lesbiske, med begrunnelse om at man kunne miste informasjon. Andre ville ha inn 'panfil' som svaralternativ da dette er noe stadig flere benytter som betegnelse på seg selv. Flere mener at begrepet skeiv bør være et alternativ. Det er et begrep som har blitt standard i språket og som også benyttes av eldre personer. Poenget med å bruke dette begrepet er at det blir brukt av mange, og som da betegner seg selv som bi- eller panfile. Å være skeiv er å ikke være straight, og ifølge deltagerne har det ingen hensikt å følge det opp med å be dem utdype – det vil bare virke kompliserende. På bakgrunn av innspillene kan en mulig formulering ta utgangspunkt i det eksisterende spørsmålet i Livskvalitetsundersøkelsen og beholde spørsmålsformuleringen, men inkludere flere svarkategorier.

Når det gjelder spørsmålsrelevans stiller vi oss bak den generelle tilbakemeldingen fra majoriteten deltakerne av fokusgruppeintervjuene: seksuell orientering bør prioriteres fremfor seksuell tiltrekning. Orientering er mer av grunnleggende størrelse, og vil generelt sett ha større analytisk verdi enn tiltrekning. Det er orientering som fanger opp identitet, og som har mest relevans for levekår o.l. Tiltrekning måler mye av det samme, men informerer mindre om personens tilhørighet. Når dette er sagt har seksuell tiltrekning fortsatt analytisk verdi, både i seg selv, men også for å kvalitetssikre datapålitelighet for andre spørsmål om kjønn og seksualitet (for eksempel som vist i kapittel 4.4).

6. Konkluderende anbefalinger

På bakgrunn av litteraturgjennomgangen, metodedrøftingen, empirien fra Livskvalitetsundersøkelsen 2020, og særlig resultatene fra fokusgruppeintervjuene, vil vi avslutningsvis komme med noen konkluderende anbefalinger til hvordan man bør stille spørsmål om spørsmål om kjønn og seksualitet i kvantitative spørreundersøkelser.

6.1. Tradisjonell tilnærming

Det tradisjonelle spørsmålet om kjønn foreligger i ulike varianter, men har alle det til felles at svaralternativene er begrenset til mann og kvinne. Det innebærer at spørsmålet er egnet til å måle *juridisk* kjønn, altså kjønn slik det er registrert i Folkeregisteret. Per i dag er det bare mann og kvinne utgjør juridisk kjønn i Norge. Statistisk sentralbyrå benytter seg som oftest av denne, noe som er følge av at SSB stort sett måler kjønn via registerdata i sine undersøkelser. Hvis man ikke har tilgang til registerdata, må det spørres om kjønn.

Ut fra eksisterende forskning og gruppesamtalene omtalt i tidligere kapittel, vil vi anbefale å åpne for flere svaralternativer enn mann og kvinne, selv når formålet er juridisk kjønn. Det fordi det er viktig at ingen respondenter skal føle seg ekskludert fra en undersøkelse, og hvis det er nødvendig å spørre om kjønn, må undersøkelsen være åpen for at kjønn omfavner flere kategorier enn mann og kvinne. Dette kan gjøres på flere måter, hvorav vi foreslår følgende spørsmålsformulering:

Hvilket kjønn er du?

- Mann
- Kvinne
- Interkjønn → oppfølgingsspørsmål
- Annet / verken mann eller kvinne → oppfølgingsspørsmål
- Ønsker ikke å svare

De som svarer annet eller verken mann eller kvinne, får så følgende spørsmål med innlagt forklaring på hva man ønsker å fange opp

Hvilket kjønn er du registrert med i Folkeregisteret?

Her er vi interessert i juridisk kjønn. Per i dag finnes det bare to juridiske kjønn i Norge. Juridisk kjønn samsvarer ikke nødvendigvis med kjønnsidentitet.

- Mann
- Kvinne
- Ønsker ikke å svare

Vi tror ikke det er hensiktsmessig å bruke termen juridisk i selve spørsmålsteksten, og mener at det er tilstrekkelig å ta den med i ledeteksten. I den sammenheng bør det bemerkes at mange ikke leser spørsmålene så veldig nøye, og mange vil derfor ikke få med seg ledeteksten. Det kan tale for at alternativet hvor kategorien 'annet' med innlagt oppfølgingsspørsmål er med mer hensiktsmessig. På den annen side kan det hende at nettopp de som ikke identifiserer seg som mann eller kvinne, tar seg bryet med å lese ledeteksten. Derfor bør brukertesting av spørsmålet være spesielt oppmerksom på testing av ledeteksten.

6.2. Kjønnsideidentitet

Hvis hensikten er å få informasjon om kjønnsideidentitet og lage statistikk knyttet til slike identiteter, ligger det i sakens natur at dette er mer komplekst enn juridisk

kjønn. Kjønnsideitet rommer per definisjon flere kategorier enn de to kategoriene som dekkes av juridisk kjønn. På bakgrunn av spørsmålsdrøftingen i kapittel 5 anbefaler vi følgende formulering:

Hvilket kjønn identifiserer du deg som?

- Mann
- Kvinne
- Annen kjønnsidentitet → oppfølgingsspørsmål
- Ønsker ikke å svare

I fokusgruppene ble det uttrykt at alternativet 'annet' ble oppfattet som fremmedgjørende. Det antyder at det ikke er noen interesse for dem som plasserer seg her, og ikke noe annet enn en restkategori for dem som ikke betrakter seg som kvinner eller menn. De oppga imidlertid at 'annet' er greit hvis det blir fulgt opp med et spørsmål hvor de kan oppgi hva denne identifikasjon er. Videre bemerket noen deltagere at alternativet «ikke mann eller kvinne» er forvirrende, siden noen oppfatter at de er (litt) begge deler.

Alle som svarer «Annen kjønnsidentitet» på spørsmålet over, får så mulighet til å gi en mer detaljert beskrivelse av sin identitet via oppfølgingsspørsmålet:

Hva identifiserer du deg som?

- Ikke-binær
- Transperson
- Interkjønn
- Søkende
- Usikker
- Ønsker ikke å svare

Det finnes langt flere benevnelser enn de vi har tatt med her. Vi mener likevel disse kategoriene dekker feltet godt nok til at alle finner en kategori som passer dem. Hvis det er ønskelig er det selvsagt mulig å utvide lista med kategorier man vet er i bruk, siden relevansen til de enkelte svarkategoriene kan endre seg og variere etter formålet til den enkelte spørreundersøkelse. Derfor bør listen av kategorier alltid testes på reelle respondenter før spørsmålet tas i bruk. Eventuelt kan man åpne for et fritekstfelt hvor respondenten kan bruke egne ord om egen identitet.

Med denne tilnærmingen får vi ikke vite hvilket juridisk kjønn respondentene har - altså om de er registrert som mann eller kvinne i Folkeregisteret. Hvis det er viktig og data ikke kan kobles til registerdata, må man spørre om det. Det burde være greit hvis man begrunner hvorfor det er interessant å spørre om det i tillegg til kjønnsidentitet.

Det er dessuten uheldig at tilnærmingen ikke fanger opp personer som er interkjønn eller har gjennomgått kjønnsbekreftende behandling, og som i dag identifiserer seg som enten mann eller kvinne. De er ikke cispersoner (altså personer hvor tilegnet kjønn ved fødsel samsvarer med deres kjønnsidentitet), men personer som har opplevd kjønnsinkongruens tidligere i livet. Det må derfor tas høyde for at tilnærmingen fanger opp kjønnsidentitet per i dag, og mister en viktig historisk dimensjon knyttet til kjønn for personene det gjelder. I en utvalgsundersøkelse vil dette angå et lite antall respondenter, men det er likevel verdt å legge seg på minnet.

Vi anbefaler å legge de detaljerte svarkategorier til oppfølgingsspørsmålet, og ikke la de være en del av hovedspørsmålet. Dette fordi de ulike kategoriene ikke vil være mange i utvalgsundersøkelser, og i noen tilfeller kanskje ingen.

6.3. Seksuell orientering og tiltrekning

Seksuell tiltrekning og seksuell orientering har noe forskjellig karakter, og det vil avhenge av tema for undersøkelsen hvilken av dem som er relevante. I noen tilfeller kan det være begge. Både eksisterende litteratur og informasjonen som kom frem under fokusgruppeintervjuene peker i retningen av at for undersøkelser som ikke dreier seg om seksualitet, er det i de fleste tilfeller seksuell orientering som er mest relevant.

Seksuell orientering

Hvis formålet er å måle noe som definerende for hvem man er, og som peker i retning av gruppetilhørighet, må man spørre om seksuell orientering og identitet. Tidligere ble dette kalt seksuell legning, men i dag er dette oppfattet som en litt gammeldags betegnelse.

Nå kommer et spørsmål om seksuell orientering. Regner du deg selv for å være ...

- Heterofil
- Homofil
- Lesbisk
- Bifil
- Panfil
- Skeiv
- Usikker/Søkende
- Aseksuell
- Annet → [Fritekst]
- Ønsker ikke å svare

Denne lista er lang, og det er litt uheldig at mange av kategoriene vil ha lave forekomster i en regulær utvalgsundersøkelse med dagens utvalgsstørrelser. Det burde likevel være greit i en selvadministrerte spørreundersøkelser, og det er neppe nødvendig å lese opp alle kategoriene i et eventuelt telefonintervju.

Kategoriene panfil og skeiv må i noen grad regnes som stammespråk, noe som ikke er tilrådelig i spørreskjemaer. Når vi likevel har lagt dem inn, så er det ut fra argumenter som ble fremmet i fokusgruppene. Der ble det sagt at dette er betegnelser som stadig flere bruker om seg selv og andre. Det innebærer at termene treffer de respondentene det gjelder – altså de som regner seg som panfile og skeive. Skeiv er å regne som et slangord, men det ble argumentert for at begrepet har blitt standard i språket, og blir benyttet også av eldre personer. Poenget med å trekke det inn er at mange av dem det gjelder benytter denne betegnelsen om seg selv, samtidig som de ikke oppfatter seg selv som bifile eller panfile. Å være 'skeiv' er å ikke være 'straight,' og ifølge deltagerne har det ingen hensikt med å følge det opp med å be dem utdype. Det vil bare virke kompliserende.

Seksuell tiltrekning

Vårt forslag til spørsmål om seksuell tiltrekning er utviklet med utgangspunkt i spørsmålet benyttet i Livskvalitetsundersøkelsen i 2020. Deltagerne i fokusgruppene hadde noen innvendinger til kategoriseringene i det opprinnelige spørsmålet. Med bakgrunn i den diskusjonen, reviderte vi spørsmålet og anbefaler følgende versjon:

Hvilket kjønn føler du deg seksuelt tiltrukket av?

- Menn
- Kvinner
- Menn og kvinner
- Kjønn er ikke relevant
- Usikker/Søkende
- Aseksuell
- Føler ikke seksuell tiltrekning lenger
- Ønsker ikke å svare

Denne versjonen burde tilfredsstillende alle innvendingene som ble rettet mot utgangsversjonen. Versjonen over er åpen for de fleste mulige kombinasjoner. Heterofile, homofile og lesbiske vil kunne svare mann eller kvinne. Bifile kan svare menn og kvinner, panfile kan svare at kjønn ikke er relevant. Spørsmålet forutsetter på en måte at respondenten opplever seksuell tiltrekning til noen, noe som kan være uheldig når det gjelder aseksuelle. Vi mener likevel dette blir dekket ved at kategorien aseksuell er med som egen kategori.

Referanser

- Anderssen, N., Eggebø, H., Stubberud, E. & Holmelid, Ø. (2020a). *Seksuell orientering, kjønnsmangfold og levekår: Resultater fra spørreundersøkelsen 2020*. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra: <https://www.uib.no/lhbtis-levekar2020>
- Anderssen, N., Sivertsen, B., Lønning, K. J., & Malterud, K. (2020b). Life satisfaction and mental health among transgender students in Norway. *BMC Public Health*, 20 (138). <https://doi.org/10.1186/s12889-020-8228-5>
- Anderssen, N. & Slåtten, H. (2008). *Holdninger til lesbiske kvinner, homofile menn, bifile kvinner og menn og transpersoner (LHBT-personer). En landsomfattende representativ spørreundersøkelse*. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra: <https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/3071>
- Anderssen, N. & Malterud, K. (2013). *Seksuell orientering og levekår*. Bergen: Uni Helse/Uni Research AS.
- Badget, M. V. Lee & Randall Sell (2018). A Set of Proposed Indicators for the LGBTI Inclusion Index. New York: UNDP. Hentet fra: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30994>
- Baumle, Amanda K. (2013). *International Handbook on the Demography of Sexuality*. Dordrecht: Springer Netherlands.
- Benson, P. L., Scales, P. C., Hamilton, S. F. & Sesma Jr., A. (2006). Positive Youth Development: Theory, Research and Applications. I R. M. Lerner & W. Damon (Red.), *Handbook of Child Psychology (6th ed.): Vol. 1, Theoretical Models of Human Development*. (s. 894–941). Hoboken, NJ: Wiley.
- Björneskog, L. & Persson, A. (2020). Stödmaterial för att inkludera transpersoner i enkäter och undersökningar. Hentet fra: <https://scb.se/dokumentation/statistiska-metoder/stodmaterial-for-att-inkludera-transpersoner/>
- Bonevski, B., Randell, M., Paul, C., Chapman, K., Twyman, L., Bryant, J., Brozek, I. & Hughes, C. (2014). Reaching the hard-to-reach: a systematic review of strategies for improving health and medical research with socially disadvantaged groups. *BMC Medical Research Methodology*, 14(42). <https://doi.org/10.1186/1471-2288-14-42>
- Durso, L. E. & Gates, G. J. (2013). Best Practices: Collecting and Analyzing Data on Sexual Minorities. I A. K. Baumle (Red.), *International Handbook on the Demography of Sexuality* (s. 21–42). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Elgvin, O., Bue, K. & Grønningsæter, A. B. (2014). *Åpne rom, lukkede rom: LHBT i etniske minoritetsgrupper 2014*. (FAFO rapport 2014: 49). Hentet fra: <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/item/apne-rom-lukkede-rom-lhbt-i-etniske-minoritetsgrupper-2014>
- FRA (2020). A long way to go for LGBTI equality. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Hentet fra: <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results>
- Gidengil, E. & Stolle, D. (2021). Comparing self-categorization approaches to measuring gender identity. *European Journal of Politics and Gender*, 4(1), pp. 31–50. <https://doi.org/10.1332/251510820X15918093444206>

- Gulløy, E., Haraldsen, G. & Normann, T. O. (2009). *Kartlegging av seksuell identitet i Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse: dokumentasjon av bakgrunn og utvikling av spørsmål*. (Rapporter, 2009/22). Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Groves, R. M., Fowler, F. J., Couper, M. P., Lepkowski, J. M., Singer, E. & Tourangeau, R. (2009). *Survey Methodology*, Second edition. New York: Wiley.
- Kalton, G. (2014). Probability sampling methods for hard-to-sample populations. I R. Tourangeau, B. Edwards, T. P. Johnson, K. M. Wolter & N. Bates (Red.), *Hard-to-Survey Populations* (s. 401–423). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. R., Martin, C. E. (1948). Sexual Behavior in the Human Male. *American Journal of Public Health*, (93), pp. 610-666.
doi: <https://doi.org/10.2105/AJPH.93.6.894>
- Kinsey, Pomeroy, W. R., Martin, C. E., Gebhard, P. H. (1953). *Sexual Behavior in the Human Female*. Philadelphia: W B Saunders Company.
- Lavallée, P. (2007). *Indirect Sampling*. New York: Springer.
- Lavallée, P. (2014). Indirect sampling for hard-to-reach populations. I R. Tourangeau, B. Edwards, T. P. Johnson, K. M. Wolter og N. Bates (Red.), *Hard-to-Survey Populations* (s. 445–467). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyberg, L., Stange, M., Harkness, J., Mohler, P., Pennell, B.-E. & Japac, L. (2014). A review of quality issues associated with studying hard-to-survey populations. I R. Tourangeau, B. Edwards, T. P. Johnson, K. M. Wolter og N. Bates (Red.), *Hard-to-Survey Populations* (s. 82–107). Cambridge: Cambridge University Press.
- Monro, S. & van Der Ros, J. (2017). Trans and gender variant citizenship and the state in Norway. *Critical Social Policy*, 38 (1), pp. 57-78.
doi: <https://doi.org/10.1177%2F0261018317733084>
- Nes, R.B., Hansen, T., Barstad, A., Vittersø, J., Carlquist, E. & Røysamb, E. (2018). *Livskvalitet: Anbefalinger for et bedre målesystem*. Hentet fra: <https://www.fhi.no/publ/2018/livskvalitet.-anbefalinger-for-et-bedre-malesystem/>
- Normann, T. O. & Gulløy, E. (2010). *Seksuell identitet og levekår: evaluering av levekårsrelevans og datafangst*. (Rapporter, 2010/13). Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Norsk Medborgerpanel (2014). Runde 3. Data samlet av Ideas2Evidence for Elisabeth Ivarsflaten et.al. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra: https://www.nsd.no/nsddata/serier/norsk_medborgerpanel.html
- Norsk Medborgerpanel (2015a). Runde 4. Data samlet av Ideas2Evidence for Elisabeth Ivarsflaten et.al. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra: https://www.nsd.no/nsddata/serier/norsk_medborgerpanel.html
- Norsk Medborgerpanel (2015b). Runde 5. Data samlet av Ideas2Evidence for Elisabeth Ivarsflaten et.al. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra: https://www.nsd.no/nsddata/serier/norsk_medborgerpanel.html
- Norsk Medborgerpanel (2016a). Runde 6. Data samlet av Ideas2Evidence for Elisabeth Ivarsflaten et.al. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra: https://www.nsd.no/nsddata/serier/norsk_medborgerpanel.html

- Norsk Medborgerpanel (2016b). Runde 7. Data samlet av Ideas2Evidence for Elisabeth Ivarsflaten et.al. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra: https://www.nsd.no/nsddata/serier/norsk_medborgerpanel.html
- Plöderl, M. & Tremblay, P. (2015). Mental Health of sexual minorities. A systematic review. *International Review of Psychiatry*, 27 (5), pp. 367-385. doi: <https://doi.org/10.3109/09540261.2015.1083949>
- Sabia, J. J. (2015). Fluidity in sexual identity, unmeasured heterogeneity, and the earnings effects of sexual orientation. *Industrial Relations: A Journal of Economy and Society*, 54 (1), pp. 33-58. doi: <https://doi.org/10.1111/irel.12076>
- Støren, K. S., Rønning, E. & Gram, K. (2020). *Livskvalitet i Norge*. (Rapporter, 2020/35). Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Støren, K. S. & Todorovic, J. (2019). *Pilotundersøkelse om livskvalitet i Hallingdal*. (Notater 2019/33). Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/pilotundersokelse-om-livskvalitet-i-hallingdal>
- Todorovic, J., Båshus, T. & Støren, K. S. (2019). *Etablering av en plattform for måling av livskvalitet*. (Notater, 2019/26). Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/etablering-av-en-plattform-for-maling-av-livskvalitet>
- Tourangeau, R. (2014). Defining hard-to-survey populations. I R. Tourangeau, B. Edwards, T. P. Johnson, K. M. Wolter og N. Bates (Red.), *Hard-to-Survey Populations* (s. 1–20). Cambridge: Cambridge University Press.
- Træen, B., Stigum, H., & Magnus, P. (2003). *Rapport fra seksualvanestudiene i 1987, 1992, 1997, og 2002*. Oslo: Folkehelseinstituttet. Hentet fra: <https://www.fhi.no/publ/eldre/rapport-fra-seksualvane-undersokels/>
- Valfort, M.A. (2017). *LGBTI in OECD Countries*. Paris: OECD Publishing.
- Vincent, B. W. (2018). Studying trans: recommendations for ethical recruitment and collaborations with transgender participants in academic research. *Psychology & Sexuality*, 9 (2), pp. 102-116. doi: <https://doi.org/10.1080/19419899.2018.1434558>
- Waite, S. (2020). Should I Stay or Should I Go? Employment Discrimination and Workplace Harassment against Transgender and Other Minority Employees in Canada's Federal Public Service. *Journal of Homosexuality*, 68 (11), pp. 1833-1859. doi: <https://doi.org/10.1080/00918369.2020.1712140>

Vedlegg A: Kjønnsideidentitet

Tabell A.1.1 Kjønnsideidentitet, etter kjønn (i Folkeregisteret) blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Mann	Kvinne	Antall svar
Mann	98,5	1,0	8 430
Kvinne	1,0	98,6	8 914
Annet	0,5	0,4	68
Vet ikke	0,1	0,0	5
Antall svar	8468	8949	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell A.2.2 Kjønnsideidentitet, etter alder blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	18-24 år	25-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80 år og over	Antall svar
Mann	50,2	48,3	51,0	51,0	51,1	51,5	48,5	41,5	8 430
Kvinne	49,0	51,4	48,6	48,5	48,5	48,2	50,9	57,8	8 914
Annet	0,7	0,2	0,4	0,4	0,4	0,3	0,5	0,8	68
Vet ikke	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5
Antall svar	1 798	1 324	2 682	3 150	3 456	2 825	1 789	393	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell A.1.3 Kjønnsideidentitet, etter utdanning blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Grunnskole	Videregående skole	Høyere utdanning	Antall svar	
Mann		51,4	53,8	44,2	8 430
Kvinne		47,8	45,8	55,5	8 914
Annet		0,7	0,4	0,3	68
Vet ikke		0,0	0,0	0,0	5
Antall svar		3 212	6 888	7 317	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell A.1.4 Kjønnsideidentitet, etter innvandringsstatus blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Resten av befolkningen	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i EU/EØS etc.	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i Asia, Afrika etc.	Antall svar
Mann	50,0	50,9	49,7	8 430
Kvinne	49,6	48,4	49,5	8 914
Annet	0,4	0,7	0,7	68
Vet ikke	0,0	0,0	0,1	5
Antall svar	15 398	1 047	972	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell A.1.5 Kjønnsideitet, etter bosted blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Spredtbygd, under 200 innbyggere	Tettbygd, opptil 20 000 innbyggere	Tettsteder med 20 000–99 999 innbyggere	Tettsteder med 100 000 eller flere innbyggere	Antall svar
Mann	51,0	51,3	49,1	48,8	8 363
Kvinne	48,5	48,1	50,5	50,9	8 854
Annet	0,5	0,6	0,4	0,3	68
Vet ikke	0,0	0,0	0,0	0,0	5
Antall svar	2 997	5 244	2 571	6 478	17 290

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell A.1.6 Kjønnsideitet, etter husholdningstype blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Aleneboende	Par med barn	Par uten barn	Antall svar
Mann	48,5	50,7	51,5	6 605
Kvinne	50,7	48,8	48,2	6 769
Annet	0,7	0,4	0,2	51
Vet ikke	0,0	0,0	0,1	4
Antall svar	3 288	5 279	4 862	14 429

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell A.1.7 Kjønnsideitet, etter yrkesstatus blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Yrkesaktiv	Student/elev	Pensjonist	Ufør	Arbeidsledig	Annet	Antall svar
Mann	54,1	42,9	46,2	40,5	51,9	34,2	8 428
Kvinne	45,6	56,4	53,3	58,9	46,9	63,5	8 908
Annet	0,3	0,6	0,5	0,6	1,2	2,2	68
Vet ikke	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5
Antall svar	11 172	1 313	2 874	1 203	359	488	17 409

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg B: Seksuell tiltrekning

Tabell B.1.1 Seksuell tiltrekning, etter kjønn (i Folkeregisteret) blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Mann	Kvinne	Antall svar
Menn	3,0	90,1	8420
Kvinner	94,2	2,9	8260
Alle kjønn	1,4	3,4	379
Annet	0,2	0,1	26
Ingen	1,1	3,2	299
Vet ikke	0,1	0,2	23
Ønsker ikke å svare	0,0	0,1	10
Antall svar	8468	8949	17 417

¹Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell B.1.2 Seksuell tiltrekning, etter kjønnsidentitet, blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Mann	Kvinne	Annet	Vet ikke	Antall svar
Menn	2,9	90,4	20,9	16,1	8420
Kvinner	94,6	2,8	26,2	33,1	8260
Alle kjønn	1,3	3,3	22,4	0,0	379
Annet	0,1	0,1	7,4	0,0	26
Ingen	1,1	3,1	20,6	0,0	299
Vet ikke	0,1	0,2	0,0	0,0	23
Ønsker ikke å svare	0,0	0,1	2,5	0,0	10
Antall svar	8430	8914	68	5	17 417

¹Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell B.1.3 Seksuell tiltrekning, etter alder blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	18-24 år	25-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80 år og over	Antall svar
Menn	43,7	46,0	46,2	46,0	46,7	46,9	48,5	46,2	8 420
Kvinner	47,9	47,0	48,9	50,2	50,5	50,2	48,4	40,4	8 260
Alle kjønn	6,3	6,2	3,5	1,6	0,8	0,3	0,4	1,2	379
Annet	0,4	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	26
Ingen	1,2	0,6	1,0	1,8	1,9	2,3	2,5	11,3	299
Vet ikke	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,9	23
Ønsker ikke å svare	0,4	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10
Antall svar	1 798	1 324	2 682	3 150	3 456	2 825	1 789	393	17 417

¹Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell B.1.4 Seksuell tiltrekning, etter utdanning blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Grunnskole	Videregående skole	Høyere utdanning	Antall svar
Menn	42,6	43,5	53,0	8420
Kvinner	49,3	52,7	43,6	8260
Alle kjønn	4,1	1,6	1,8	379
Annet	0,1	0,1	0,2	26
Ingen	3,4	2,0	1,3	299
Vet ikke	0,3	0,1	0,1	23
Ønsker ikke å svare	0,2	0,0	0,0	10
Antall svar	3 212	6 888	7 317	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell B.1.5 Seksuell tiltrekning, etter innvandringsstatus blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Resten av befolkningen	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i EU/EØS etc.	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i Asia, Afrika etc.	Antall svar
Menn	46,3	46,0	46,2	8420
Kvinner	48,9	49,3	47,6	8260
Alle kjønn	2,4	2,5	2,2	379
Annet	0,1	0,2	0,1	26
Ingen	2,1	1,5	3,2	299
Vet ikke	0,1	0,3	0,7	23
Ønsker ikke å svare	0,1	0,1	0,0	10
Antall svar	15 398	1 047	972	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell B.1.6 Seksuell tiltrekning, etter bosted blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Spredtbygd, under 200 innbyggere	Tettbygd, opp til 20 000 innbyggere	Tettsteder med 20 000 – 99 999 innbyggere	Tettsteder med 100 000 eller flere innbyggere	Antall svar
Menn	45,2	45,3	46,4	47,8	8369
Kvinner	50,1	50,2	48,5	46,9	8193
Alle kjønn	1,9	2,1	2,4	2,7	371
Annet	0,0	0,1	0,3	0,2	25
Ingen	2,4	2,0	2,3	2,2	299
Vet ikke	0,1	0,2	0,0	0,3	23
Ønsker ikke å svare	0,2	0,0	0,1	0,0	10
Antall svar	2 997	5 244	2 571	6 478	17 290

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell B.1.7 Seksuell tiltrekning, etter husholdningsstatus blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Aleneboende	Par med barn	Par uten barn	Antall svar
Menn	47,1	46,6	45,3	6 429
Kvinner	46,4	50,0	50,7	6 484
Alle kjønn	2,1	1,6	2,4	249
Annet	0,2	0,1	0,1	19
Ingen	4,1	1,5	1,3	226
Vet ikke	0,1	0,3	0,1	17
Ønsker ikke å svare	0,1	0,0	0,1	5
Antall svar	3 288	5 279	4 862	13 429

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell B.1.8 Seksuell tiltrekning, etter yrkesstatus blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Yrkesaktiv	Student/Elev	Pensjonist	Ufør Arbeidsledig	Annet	Antall svar	
Menn	43,5	50,4	49,5	53,2	44,1	54,9	8 416
Kvinner	53,0	41,4	45,4	38,2	49,8	33,9	8 258
Alle kjønn	2,0	6,7	0,6	4,5	3,8	2,2	379
Annet	0,1	0,4	0,0	0,2	0,0	0,8	25
Ingen	1,2	0,9	4,1	3,8	2,3	8,2	299
Vet ikke	0,1	0,0	0,4	0,2	0,0	0,3	22
Ønsker ikke å svare	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,3	10
Antall svar	11 172	1 313	2 874	1 203	359	488	17 409

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vedlegg C: Seksuell orientering

Tabell C.1.1 Seksuell orientering, etter kjønn (i Folkeregisteret) blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Mann	Kvinne	Antall svar
Heterofil	94,1	92,3	16 363
Homofil eller lesbisk	1,5	0,9	203
Bifil	1,6	2,9	367
Annet	2,4	3,0	387
Vet ikke	0,3	0,7	76
Ønsker ikke å svare	0,1	0,2	21
Antall svar	8468	8949	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell C.1.2 Seksuell orientering, etter kjønnsidentitet blant personer som er 18 år eller eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Mann	Kvinne	Annet	Vet ikke	Antall svar
Heterofil	94,6	92,4	37,8	49,2	16 363
Homofil eller lesbisk	1,4	0,9	9,5	0,0	203
Bifil	1,5	3,0	10,3	0,0	367
Annet	2,1	2,9	42,4	0,0	387
Vet ikke	0,3	0,6	0,0	50,8	76
Ønsker ikke å svare	0,1	0,2	0,0	0,0	21
Antall svar	8430	8914	68	5	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell C.1.3 Seksuell orientering, etter alder blant personer som er 18 år eller eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	18-24 år	25-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80 år og over	Antall svar
Heterofil	89,0	89,4	90,5	93,6	95,6	95,4	96,3	96,7	16 363
Homofil eller lesbisk	1,5	2,7	1,6	1,3	1,0	0,7	0,5	0,3	203
Bifil	5,6	5,0	3,2	1,8	1,2	0,6	0,4	0,6	367
Annet	3,3	2,8	4,0	2,8	1,7	2,2	2,2	2,2	387
Vet ikke	0,2	0,0	0,5	0,5	0,5	1,0	0,6	0,3	76
Ønsker ikke å svare	0,4	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0	21
Antall svar	1 798	1 324	2 682	3 150	3 456	2 825	1 789	393	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell C.1.4 Seksuell orientering, etter utdanning blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelsen 2020. Prosent¹

	Grunnskole	Videregående skole	Høyere utdanning	Antall svar
Heterofil	88,4	94,7	95,8	16 363
Homofil eller lesbisk	1,5	0,9	1,3	203
Bifil	3,7	1,7	1,7	367
Annet	5,2	2,2	1,0	387
Vet ikke	0,9	0,4	0,2	76
Ønsker ikke å svare	0,3	0,1	0,1	21
Antall svar	3 212	6 888	7 317	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell C.1.5 Seksuell orientering, etter innvandringsstatus blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Resten av befolkningen	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i EU/EØS etc.	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre født i Asia, Afrika etc.	Antall svar
Heterofil	94,7	91,0	74,9	16 363
Homofil eller lesbisk	1,2	2,1	1,0	203
Bifil	2,2	2,3	2,9	367
Annet	1,5	4,0	16,8	387
Vet ikke	0,3	0,5	3,5	76
Ønsker ikke å svare	0,1	0,2	0,8	21
Antall svar	15 398	1 047	972	17 417

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell C.1.6 Seksuell orientering, etter bosted blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Spredtbygd, under 200 innbyggere	Tettbygd, opptil 20 000 innbyggere	Tettsteder med 20 000–99 999 innbyggere	Tettsteder med 100 000 eller flere innbyggere	Antall svar
Heterofil	94,8	93,3	94,2	92,3	16 257
Homofil eller lesbisk	0,6	0,9	0,8	1,9	198
Bifil	1,9	2,2	2,3	2,5	362
Annet	2,2	2,8	2,4	2,7	377
Vet ikke	0,3	0,7	0,3	0,5	75
Ønsker ikke å svare	0,2	0,2	0,1	0,1	21
Antall svar	2 997	5 244	2 571	6 478	17 290

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell C.1.7 Seksuell orientering, etter husholdningsstatus blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Aleneboende	Par med barn	Par uten barn	Antall svar
Heterofil	92,0	95,6	93,8	12 717
Homofil eller lesbisk	2,3	0,6	0,4	129
Bifil	2,2	1,3	2,3	240
Annet	3,0	1,8	2,8	275
Vet ikke	0,4	0,5	0,5	55
Ønsker ikke å svare	0,0	0,2	0,2	13
Antall svar	3 288	5 279	4 862	13 429

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell C.1.8 Seksuell orientering, etter yrkesstatus blant personer som er 18 år og eldre. Livskvalitetsundersøkelesen 2020. Prosent¹

	Yrkesaktiv	Student/Elev	Pensjonist	Ufør/Arbeidsledig	Annet	Antall svar
Heterofil	94,2	88,7	96,4	89,6	84,2	16 358
Homofil eller lesbisk	1,3	1,9	0,5	2,6	0,4	203
Bifil	1,9	6,2	0,5	6,2	2,8	367
Annet	2,1	2,8	2,2	5,4	10,8	386
Vet ikke	0,5	0,2	0,4	0,7	1,1	74
Ønsker ikke å svare	0,1	0,2	0,1	0,2	0,7	21
Antall svar	11 172	1 313	2 874	1 203	359	17 409

¹ Vektete tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.